

Від редакції

Бурхливий розвиток науки і підвищення престижності наукової діяльності в сучасному суспільстві значною мірою обумовлюються її орієнтацією на здобуття наукового знання, що істотно впливає на вирішення практичних завдань у тій чи іншій сфері діяльності.

Виражена прагматичність і утилітарність більшої частини наукових досліджень, постійно зростаюча їх престижність і зв'язок з кар'єрними перспективами і матеріальними міркуваннями вчених не могла не привести і сприяла загостренню проблеми академічної доброчесності, збільшенню кількості порушень базових принципів етики в наукових дослідженнях. Ці процеси не могли обійти й спортивну науку, враховуючи її постійно зростаючий вплив на розвиток спорту, ефективність процесу підготовки спортсменів та результативність їх досягнень на світовій та олімпійській аренах.

Враховуючи поширення випадків академічної недоброчесності в спортивній науці, здатних не лише негативно позначитися на її розвитку, а й завдати руйнівного впливу на систему спеціальної освіти, ефективність підготовки спортсменів, збільшити ризик для їх здоров'я та життя, редакція журналу «Наука в олімпійському спорті» відкриває спеціальну рубрику «Академічна доброчес-

ність». Планується надавати аналізу різні прояви порушень наукової етики, причини їх виникнення, засоби та методи протидії, а головне, сприяти розвитку спортивної науки та її очищенню від різних видів шахрайства, вихованню молодих дослідників у дусі дотримання професійних вимог та морально-етичних норм.

Наявність такої рубрики безсумнівно допоможе реалізації державної політики у галузі науки та дотримання законодавства у сфері науки та освіти, а також вимог міжнародних організацій, широких прошарків наукової громадськості, серйозно стурбованих проблемою доброчесності у наукових дослідженнях. При підготовці матеріалів для цієї рубрики планується орієнтуватися на рекомендації Міжнародного центру академічної доброчесності (ICAU), Міжнародного комітету з етики наукових досліджень (COPE) та зміст базового документа з реалізації доброчесності в дослідженнях, прийнятого на другій всесвітній конференції з проблеми наукової доброчесності (2010 р.) і представленої у вигляді «Сінгапурської заяви про доброчесність у дослідженнях», зміст якої наведено у Додатку 1. Ця заява стала основним документом у справі забезпечення академічної доброчесності в багатьох країнах світу.

Сучасна спортивна наука: інформаційне середовище та академічна доброчесність

Володимир Платонов

Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, Україна

Modern sports science: informational environment and academic integrity

Vladimir Platonov

ABSTRACT. This article is devoted to the problem of academic integrity in sports science. Based on the generalization of special literature, legislative acts, normative documents, the activities of international organizations to comply with the basic principles of scientific ethics and combat their violations, the problem of academic integrity and its reflection in modern sports science in Ukraine is analyzed.

The basic values of academic conscientiousness are highlighted, the information environment of sports science is characterized, the manifestations of dishonesty in scientific research and the publication sphere are analyzed, the crisis phenomena in the scientific and educational spheres and their impact on academic conscientiousness are analyzed, the reasons for the emergence and features of the development of the pseudonym are analyzed. Scientific environment, ways to ensure academic integrity and sanctions policy against violators of its principles and requirements, such concepts and phenomena as "self-plagiarism" and "anti-plagiarism" are affected. The requirements for scientific research and publications, ensuring their compliance with the fundamental values on which scientific and educational activities are based, are characterized.

Key words: academic integrity, scientific ethics, plagiarism, fabrication, falsification.

Сучасна спортивна наука: інформаційне середовище та академічна доброчесність

Володимир Платонов

АНОТАЦІЯ. Ця стаття присвячена розгляду проблеми академічної доброчесності у спортивній науці. На підставі узагальнення спеціальної літератури, законодавчих актів, нормативних документів, діяльності міжнародних організацій щодо дотримання базових принципів наукової етики та боротьби з їх порушеннями, піддана аналізу проблема академічної доброчесності та її відображення у сучасній спортивній науці України.

Висвітлено базові цінності академічної доброчесності, охарактеризовано інформаційне середовище спортивної науки, піддано аналізу прояв недоброчесності в наукових дослідженнях та публікаційній сфері, розглянуто кризові явища в науковій та освітній сферах та їх вплив на академічну доброчесність, піддані аналізу причини появи та особливості розвитку псевдонаукового середовища, шляхи забезпечення академічної сумлінності та санкційної політики щодо порушників її принципів та вимог, проаналізовані такі поняття та явища як «самоплагіат» та «антиплагіат». Охарактеризовано вимоги до наукових досліджень та публікацій, що забезпечують їх відповідність фундаментальним цінностям, на яких базується наукова та освітня діяльність.

Ключові слова: академічна доброчесність, наукова етика, плагіат, фабрикація, фальсифікація.

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ТА ЇЇ ЦІННОСТІ

У світовому освітньому та науковому співтоваристві давно затвердилося чітке розуміння того, що трактується як «академічна доброчесність». Це сукупність фундаментальних цінностей, на яких базується освітня й науково-дослідна діяльність. До основних для науки і освіти цінностей входять: чесність, довіра, справедливість, повага, відповідальність, скромність, доповнені сміливістю. Саме створення в академічному співтоваристві середовища, яке спирається на ці цінності, є основою, тим фундаментом, на якому тільки й може зміцнюватися доброчесність та добропорядність, які ґрунтуються на морально-етичних засадах, що визначають розвиток громадянської культури суспільства [31].

Чесність як одна з людських чеснот включає правдивість, принциповість, моральність, совість, без яких неможливе нормальне спільне життя та діяльність людей. Чесність не допускає в академічному середовищі брехні, пристосуванства, фабрикації, фальсифікації, плагіату та інших форм аморальної поведінки. До того ж чесність є основою атмосфери довіри – відкритих та доброзичливих стосунків у сферах освіти та науки. Без такої взаємної довіри, яка спирається на чіткість правил, об'єктивність, неупередженість та гласність, неможливо створити здорове середовище в академічному співтоваристві. Адже люди повинні бути впевнені в тому, що результати їхньої праці будуть об'єктивно оцінені, не замовчуватимуться чи будуть присвоєні іншими людьми і що не матимуть місця дії, які штучно гальмують кар'єрний зріст тощо.

Справедливість є найважливішою умовою здорового академічного середовища, що об'єктивно визначає баланс прав і обов'язків, праці та винагороди, визнання заслуг і адекватне реагування на нечесність. Справедливість також передбачає відстоювання кожним співробітником принципів академічної доброчесності, тоді як адміністрація має забезпечувати чіткі правила, неупередженість та рівне ставлення до всіх членів спільноти.

Повага як визнання переваг особистості відіграє величезну роль в академічному співтоваристві. Адже без поваги та толерантності до чужої думки, знань, неординарних ідей та суперечливих поглядів в академічному середовищі неможливо створити здорову творчу атмосферу.

Відповідальність в академічному середовищі виникає з обов'язку дотримуватися узгоджених стандартів і цінностей сумлінної освітньої та наукової діяльності, протистояти неправомірним діям та аморальним вчинкам. При цьому в академічному середовищі доброчесність забезпечується поєднанням особистої та колективної відповідальності. І саме загальна відповідальність є гарантом забезпечення здорового академічного середовища та високого авторитету колективу.

Справедливо зазначається, що створення в академічній спільноті доброчесного середовища передбачає щось більше, ніж просту декларацію фундаментальних цінностей, оскільки їхнє перенесення в площину активних дій потребує сміливості та завзятості. У цьому доречно послати-

ся на твердження давньогрецького філософа Аристотеля: «Сміливість – перша з чеснот людини, оскільки декларує усі інші». В академічному співтоваристві необхідно як приймати гідні рішення, так і виявляти сміливість та наполегливість, необхідні для їх реалізації. Тільки сміливість здатна забезпечити доброчесність співтовариства, повагу, справедливі, чесні відносини, які заслуговують на довіру [31].

Коли йдеться про забезпечення доброчесності в освітній та науковій сферах, то пріоритети мають бути пов'язані з розробкою і впровадженням ефективних програм створення в академічному співтоваристві здорового середовища, яке спирається на фундаментальні цінності, на профілактику та недопущення явищ, що руйнують це середовище.

На жаль, через низку об'єктивних та суб'єктивних причин, поняття «академічна доброчесність» почало сприйматися крізь призму відсутності чи наявності плагіату в наукових дослідженнях та публікаційній діяльності, чим неприпустимо обмежуються уявлення як про академічну доброчесність, так і про порушення у проведенні наукових досліджень та публікації їх результатів.

ІНФОРМАЦІЙНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СПОРТИВНОЇ НАУКИ

Характерне для цього періоду розвитку спортивної науки лавиноподібне збільшення обсягу наукових знань і пропозицій наукової продукції, здатних позитивно позначитися на процесі підготовки спортсменів, супроводжуються збільшенням попиту на цю продукцію з боку спортсменів, тренерів та інших фахівців різного профілю, залучених до системи спортивної підготовки. При цьому зростає необхідність якісної продукції та неприпустимість поширення знання, яке стало результатом фабрикації і фальсифікації результатів досліджень. Необхідно піддати серйозному аналізу сучасне інформаційне середовище у сфері спорту вищих досягнень та спортивної підготовки як основу для подальшого розвитку науки та шляхів реалізації її здобутків у практиці.

Під інформаційним середовищем у певній галузі знань слід розуміти сукупність інформації, котра міститься як у традиційних її джерелах, так і на електронних носіях, що включають мультимедійні та спеціальні бази даних, сервісно-пошукові системи, електронні бібліотеки, колекції спеціальних наукових журналів, вузькотематичні ресурси, що створюються окремими фахівцями, тощо. В інформаційному середовищі органічно переплетені процеси виробництва, обробки, зберігання та розподілу інформації, визначення її значущості як найважливішого ресурсу використання знань у справі прогресу в конкретній галузі.

Інформаційне середовище неоднорідне і включає безліч джерел, що охоплюються категоріями «дані», «інформація», «знання», які за своїм семантичним значенням суттєво різняться. Дані – це будь-які зареєстровані факти. Їхня обробка, проведена з певною метою, призводить до появи інформації про конкретне явище. У свою чергу ін-

формація є основою для розумового процесу, в результаті якого формується знання – сукупність ідей, гіпотез, закономірностей, принципів, що формують теорію та визначають шляхи її практичної реалізації [20].

Інформаційне середовище є основою виробництва нового знання, ефективної освітньої та управлінської діяльності. Принциповою особливістю раціонально сформованого інформаційного середовища є наявність у ній якісної інформації та її зберігання у вигляді, доступному для оцінки існуючої системи знань, її аналізу та синтезу, виявлення тенденцій і перспектив подальшого розвитку та практичного використання. Важливою складовою інформаційного середовища є різноманітні конгреси, конференції, семінари, а в умовах пандемії COVID-19 – система вебінарів з надання інформаційних послуг, яка постійно розвивається.

Поява інформації на електронних носіях призводить до значно швидшого її доведення до споживачів порівняно із журнальними статтями, що видаються традиційними методами. Однак електронні носії інформації у багатьох випадках не забезпечують якості публікацій, зниження якої жодною мірою не може бути виправданим швидкістю появи інформації.

Багато журналів та інших видань, виборюючи оперативність публікації нової інформації, суттєво спростили, а часто й анулювали процес рецензування статей, аналізу ролі авторів у науковій праці, доопрацювання змісту тощо і навіть перейшли на електронні версії журналів. Природно, що це негативно позначилося на якості публікацій, а багато журналів, що пішли таким шляхом, перейшли в категорію «хижацьких», «сміттєвих», «фейкових», тобто стали носіями термінів та понять абсолютно далеких від науки.

Відкритість сучасного інформаційного середовища, оперативність та розширення складу учасників його наповнення, серед яких як вчені, так і фахівці, які такими не є, призвела не тільки до його надмірності, але й до неоднорідності, що виявляється як у наявності робіт, котрі відображають високоякісне та достовірне знання, так і відверто «сміттєвих» публікацій, які захаращують інформаційне середовище, проте претендують на ефект, аналогічний якісним працям.

У цій статті ми зупинимося на тій частині інформаційного середовища, яке пов'язане з науковою доброчесністю щодо змістовної складової знання в галузі теорії та методики спорту вищих досягнень та підготовки спортсменів, не торкаючись тієї частини, яка відноситься до інформаційної інфраструктури, інформаційних технологій та процесів.

ПРОЯВИ НЕДОБРОЧЕСНОСТІ У НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА ПУБЛІКАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Нині наукова доброчесність набула характеру епідемії, яка загрожує захлеснути науку, потребує широкомасштабної та непримиренної боротьби з нею [10, 15].

Існують різні форми прояву недоброчесності під час проведення наукових досліджень та підготовки друкованих праць. Деякі з них мають навмисно злісний характер, вкрай небезпечний для інформаційного середовища конкретної галузі знань. Інші можуть бути наслідком помилок, породжених недостатньою освіченістю та рівнем знань, поспіху, недбалості, халатності, безвідповідальності. Найчастіше різні прояви наукової недоброчесності пов'язані з корисливими міркуваннями – прагненням до підвищення особистої популярності та значущості, кар'єрними перспективами тощо.

Найгрубішим та основним порушенням наукової доброчесності є **плагіат** – присвоєння авторства на чужий твір або публікація від свого імені чужого твору або його фрагмента без вказівки джерела запозичення з метою доведення до інших осіб хибних відомостей про себе як про дійсного автора. Плагіатом є і використання результатів праці, створеної у співавторстві з іншими особами, без зазначення їхніх імен [5]. Такий погляд на це ганебне явище досить міцно вкоренився не лише у суспільній свідомості, а й в академічному середовищі. Однак, незважаючи на всю соціальну небезпеку цього явища, не можна не бачити широкого поширення більш руйнівних форм наукової недоброчесності, а саме фабрикації та фальсифікації результатів наукових досліджень.

Розрізняють різновиди плагіату, суть яких викладена далі.

Повний плагіат (його ще називають «студентським») є найпримітивнішою і нахабною формою плагіату, що являє собою присвоєння – під своїм ім'ям – повного тексту чужої роботи.

Тяжкою формою плагіату, також рівносильною відвертій крадіжці, є **прямий плагіат**, при якому плагіатор дослівно наводить під своїм ім'ям фрагменти чужих текстів.

Використання повного та прямого плагіату зазвичай зустрічається у студентському середовищі, коли недбайливості студенти з тих чи інших причин використовують чужі тексти під час підготовки курсових чи дипломних робіт. У науковому середовищі такі форми плагіату зустрічаються рідко, але коли вони все ж таки зустрічаються, то це вже є свідченням не тільки недоброчесності, а й моральної, інтелектуальної та професійної неспроможності.

Завуальованою, але не менш небезпечною формою плагіату є **рерайтинг** – перефразування, при якому плагіатор здійснює з текстом оригіналу різні маніпуляції (переміщення абзаців та їх виділення, заміна словосполучень та фраз на аналогічні, переміщення слів та їх поєднань при збереженні смислового навантаження тощо), спрямовані на маскування подачі під своїм ім'ям матеріалів чужих робіт.

Різновидами **замаскованого плагіату** є і **маніпуляції з таблицями і малюнками** – наприклад, коли матеріали, викладені в чужій праці у вигляді таблиці, плагіатор у своїй роботі представляє їх у вигляді малюнка, або навпаки, коли матеріали, викладені в чужій праці у вигляді малюнка, плагіатор у своїй роботі представляє як таблиці.

У дисертаційних роботах, монографіях та інших наукових працях є допустимим використання матеріалів статей колективу авторів. Однак кожен такий випадок використання колективної роботи (тексту, таблиці, малюнка) обов'язково слід супроводжувати конкретним посиланням, в якому має бути чітко зазначено авторство (або спільне авторство) за будь-яким із фрагментів, що використовуються. Порушення цієї вимоги трактується як **неприйнятне запозичення** – присвоєння чужої праці, тобто як плагіат.

У рівній мірі ця вимога стосується і наукових звітів та інших різновидів колективних праць. У цій сфері яскравими негативними прикладами аморальних діянь можуть бути факти, коли матеріали наукових звітів про роботи, виконані колективом авторів, безсоромно використовуються нібито власні праці окремих осіб, зазвичай – керівників тем. Така діяльність трактується не лише як плагіат, а й як придушення автономії дослідників, котрі брали участь у роботі.

Набуло широкого поширення і таке явище, як **примарний (подарунковий) плагіат**, коли серед авторів статті, монографії чи підручнику з'являється прізвище людини, яка не брала участі в дослідженнях та написанні роботи. Така форма плагіату характерна особливо для людей, які мають у своїх руках адміністративний чи фінансовий ресурс.

Однією з найнебезпечніших з погляду наукової істини та пріоритету є така форма плагіату, як **запозичення чужих ідей, прогнозів, концепцій**, виражених іншими словами або в іншому контексті. Виявлення цієї форми плагіату важко довести навіть в очевидних випадках, коли, наприклад, у дисертаційних роботах позначаються претензії на отримане нове знання, яке реально було отримано десятки років тому і новизни не являє. З подібним становищем ми стикаємося, наприклад, у більшості докторських дисертацій, захищених останніми роками.

Як стверджують фахівці, для звинувачення у плагіаті не потрібна наявність фактів запозичення великих фрагментів чужого тексту. І навіть кілька фраз, які взяті з чужого тексту в незміненому вигляді і не супроводжуються конкретним посиланням, є плагіатом [24]. А Міжнародна асоціація видавництва у галузі медицини вважає, що плагіатом слід вважати шість і більше слів, що послідовно йдуть (не менше 30 літер), запозичені без зазначення джерела [53].

За всієї небезпеки та неприйнятності в науці різних форм плагіату, його руйнівного впливу на наукове середовище, ця форма наукової недоброчесності значно менш небезпечна для інформаційного середовища, ніж фабрикація та фальсифікація результатів наукових досліджень. Внаслідок використання плагіату в інформаційному середовищі з'являються вже раніше накопичені інформація та знання. При цьому плагіатор, як правило, орієнтується на розкрадання якісних результатів наукових досліджень та їхнє поширення вже від свого імені. У цьому випадку інформаційне середовище не заповнюється хибною інформацією.

Зовсім інша справа з **фабрикацією** – підробкою результатів досліджень, подання в науковій роботі матеріалів досліджень, що не проводилися, або з **фальсифікацією** – маніпулюванням даними досліджень, спотворення їх результатів з метою отримання бажаного результату. У цьому випадку інформаційне середовище заповнюється сумнівною та хибною інформацією, здатною серйозно дезорієнтувати читача, що важко перевіряється, є виключно складною для усунення з інформаційного середовища, а в ряді випадків – потенційно небезпечною, зокрема, для спорту, щодо якості підготовки та здоров'я спортсменів.

Фабрикація, фальсифікація і плагіат розглядаються як «смертні гріхи». Проте найбільших збитків істині, що часто призводить до важких наслідків, завдають фабрикація і фальсифікація. Що стосується плагіату, то він завдає значно меншої шкоди істині, проте руйнує академічне середовище, повністю дискредитує плагіатора та відторгає його від наукової спільноти [39].

Поряд із грубими порушеннями наукової доброчесності, до яких належать відверті факти крадіжки та шахрайства, існує безліч інших відхилень від прийнятих у науковому світі норм поведінки – перебільшення значущості власних результатів, приниження та замовчування результатів інших дослідників, маніпуляції зі складом авторів публікацій, використання конфіденційної інформації, спірні інтерпретації та ін.

Серйозною проблемою, пов'язаною з науковою доброчесністю, є визначення допустимих обсягів запозичень з чужих праць – природно, при дотриманні принципу коректного цитування. Обсяги таких запозичень мають бути взаємопов'язані з метою та завданнями роботи, забезпечувати збалансоване співвідношення власних матеріалів автора з неоригінальними частинами чужого тексту, що використовуються ним [24]. Проведені у цій сфері спеціальні дослідження приходять до висновку про те, що для текстів статей, які належать до гуманітарної сфери, допустимий обсяг цитованих запозичень із праць інших авторів не повинен перевищувати 20–25 % [9]. І хоча ці цифри є певною мірою умовними, проте сама орієнтація на оптимальне співвідношення оригінального та неоригінального тексту має забезпечувати коректність запозичень та недопущення збільшення їхньої кількості навіть за наявності необхідних посилань на джерела запозичення.

Авторитет того чи іншого фахівця в науковій спільноті та значущості його досліджень визначаються індексом цитування, тобто кількістю посилань на його працю. Однак і тут з'явилися маніпулятори, які прагнуть штучно підняти свій рейтинг, використовуючи для цього або самоцитування, або «зустрічне» договірне цитування з іншими нерозбірливими авторами. Можна навести досить велику кількість статей, в бібліографічних покажчиках яких самоцитування стало самоціллю. Публікації з вузької та мало значущої тематики часто супроводжуються абсолютно необґрунтованим обширним списком використаної літератури, який досягає 50–60 і більше джерел, що робиться лише для того, щоб у цьому списку виявилася величез-

на кількість посилань на працю самого автора цієї статті (часто до 50% і більше). В інформаційному середовищі з'явилися і відверто анекдотичні випадки, коли тези конференцій деякі фахівці стали супроводжувати посиланнями на безліч (від 20–30 до 90 і більше) виключно власних джерел аналогічного рівня та змісту. В умовах недосконалості пошукових систем така діяльність відверто шахрайського характеру дискредитує та руйнує саму систему оцінки рейтингу вчених за індексами цитування їх робіт.

Подібним чином поводяться і деякі журнали, які прагнуть підвищити свій імпаکت-фактор, використовуючи з цієї метою дуже багато довірливих зустрічних посилань.

Ця проблема серйозно хвилює міжнародне академічне співтовариство. Хоча в багатьох випадках самоцитування є нормальним і виправданим явищем, що дозволяє різнобічно подати науковий матеріал, об'єктивно оцінити історію його виникнення та особистий внесок автора. Проте надмірне самоцитування, спрямоване на підвищення власного рейтингу, свідчить про навмисну маніпуляцію і, відповідно, про академічну недоброчесність. Дійсно, анекдотично виглядає підтвердження загальновідомої інформації чи малозначущих фактів численними (до 5–10 джерел) пакетними посиланнями на власні публікації авторів статті, що не рідко зустрічається у публікаціях деяких спеціалістів.

Фахівці з різних країн, котрі аналізують проблему самоцитування, відзначають, що важко відобразити кількісно допустимий відсоток самоцитування в наукових працях, який сильно варіюється у залежності від наукових дисциплін і тем досліджень, інтересів конкретного вченого та змісту конкретної роботи. Однак у більшості випадків, якщо посилання на власні публікації у списку використаної літератури перевищують 10–12%, такий показник вже викликає підозру.

Цією проблемою серйозно стурбовані й аналітичні компанії, які супроводжують пошукові бази Scopus та Web of Science. Адже необгрунтоване самоцитування, яке здійснюється багатьма вченими, впливає (підвищенням) на їхній рейтинг, але при цьому по суті знецінює інформацію, яка міститься у пошукових системах. І тому компанії шукають шляхів для об'єктивізації методології визначення індексу цитування.

Подібні порушення наукової етики справедливо належать до незмірно менш значущих, порівняно з фабрикацією, фальсифікацією результатів наукових досліджень та плагіатом. Однак і вони завдають серйозної шкоди науці – особливо в тій частині, яка пов'язана з чесністю та доброчесністю, руйнуванням здорового академічного середовища.

Далеко не завжди опубліковане недостовірне знання є наслідком наукової недоброчесності. Захопленість дослідника певною ідеєю, віра в гіпотезу, інтуїція, результати вибіркового експериментів, обмежений обсяг фактичних даних можуть призводити до помилок і до помилкових висновків. Прихильність до конкретної гіпотези, переконання у її правильності нерідко штовхає дослідника на

одностороннє трактування фактів, несвідоме відкидання даних, які ставлять під сумнів її обгрунтованість. І тут треба відрізнити щирі помилки від фабрикації, фальсифікації та підробки. З одного боку, ненавмисні помилки негативно впливають на систему знань у конкретній галузі. Однак, з іншого боку, вони стимулюють альтернативні дослідження, створюють важливе для науки дискусійне середовище. Зрозуміло, що у таких випадках не можна говорити про серйозні порушення наукової доброчесності [10].

НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ ПОНЯТТЯ «САМОПЛАГІАТ»

Спірним і неоднозначним залишається питання про так званий «самоплагіат», який передбачає запозичення автором у значному обсязі власних публікацій, що виїшли раніше, у своїх подальших працях.

Дивним, наприклад, є те, що у пункті 4 статті 42 Закону України «Про освіту» поняття «самоплагіат» дано в одному переліку з різними варіантами плагіату (академічний плагіат, фабрикація, фальсифікація тощо). Нелогічним є застосування до цього явища самого терміну «плагіат», оскільки той відображає протиправне запозичення (по суті – розкрадання, злодійство) виключно чужих текстів, поглядів, ідей, концепцій. І оскільки зрозуміло, що викрасти щось у себе неможливо, термін «самоплагіат» є, на наш погляд, просто неприйнятним.

Виникнення проблеми «самоплагіату» пов'язане з політикою наукових журналів, які бажають публікувати лише нові оригінальні матеріали, монополюючи користуватися новим знанням, а не дублювати – повністю чи частково – те, що вже було десь опубліковано. Чимало видавців вважають, що наявність «самоплагіату» у пропонованих до публікації статтях ставить під удар репутацію журналів та їхню популярність. При цьому видавці звинувачують авторів, які використовують у своїх статтях значні обсяги раніше опублікованих власних матеріалів, у порушенні наукової етики – такому ж, яке має місце при плагіаті. Більше того, видавці також вважають неприпустимим використання автором власних раніше опублікованих матеріалів у статтях або інших своїх роботах, які подаються до наукових видань, що виходять іншими мовами, й вимагають від авторів обов'язкового узгодження можливості таких публікацій.

Такий підхід з боку видавців та редакцій наукових журналів, на наш погляд, грубо порушує права авторів. Будь-який вчений, який багато працював для здобуття нового знання та його оформлення у вигляді статті, монографії або її розділу, з цілком зрозумілих причин зацікавлений у максимальній популяризації своєї роботи. У цьому зацікавлені і численні читачі. З огляду на все це не можна не поставити питання: яка користь для світової науки від видавничої політики, згідно з якою матеріали наукових досліджень, опубліковані в Україні, не можуть бути продубльовані в США, Китаї, Німеччині, Франції, Італії або в інших країнах, або, навпаки, статті вчених та інших фахівців зі згаданих вище країн не можуть бути передруковані у журналах, які видаються в Україні?

Кожен видавець має право на формування своєї видавничої політики – і справедливо, якщо він вимагатиме її дотримання від авторів, які пропонують для публікації свої праці. Але при цьому видавець не має права користуватися результатами їхньої праці на свій розсуд, тоді як ці фахівці вважають нормальним використання власних матеріалів у своїх паралельних чи наступних публікаціях. Наприклад, мною було опубліковано низку статей зі спорідненої тематики та з широким використанням однотипного матеріалу – для видань, що виходять російською, українською, англійською, німецькою, італійською, іспанською, японською, китайською мовами, що забезпечило доступ до змісту статей великої кількості фахівців різних країн. У жодному із цих випадків я не надавав видавцям монопольного права на опублікування статей, і всі видавці залишилися задоволеними публікаціями. Та це й логічно, бо зрозуміло, що на інтереси, наприклад, італійського журналу ніяк не може вплинути те, що подібна стаття вийшла в журналах, що видаються, скажімо, в Україні, Китаї чи Японії.

На жаль, протилежний шлях приніс свого часу багато шкоди у випадку, що розглядається тут, у сферу спортивної науки. Наприклад, відсутність публікацій фахівців східноєвропейської (насамперед радянської) школи у наукових журналах країн Заходу призвела до того, що в періодичних виданнях західних країн останніми роками було опубліковано багато статей, присвячених підготовці спортсменів високого класу, але такі публікації своїм змістом не привнесли нічого нового в порівнянні з тим, що вже було опубліковано в СРСР набагато раніше – ще у 1970-х–1980-х роках.

Протилежна картина склалася із серйозними медико-біологічними знаннями, які були отримані та накопичені свого часу в США та в ряді західноєвропейських країн, але не публікувалися російською мовою. А це серйозно обмежило наукову та освітню діяльність фахівців як у СРСР, так і в державах, що утворилися на його території.

До речі, варто наголосити, що дискусії про «самоплагіат» і у зв'язку з цим – про права видавців та авторів ведуться стосовно діяльності наукових журналів і до статей, запропонованих для публікацій у таких періодичних виданнях. Водночас ця проблема взагалі не виникає, коли йдеться про монографії. Але ж, за «логікою» борців із «самоплагіатом», порушенням є загальноприйнята практика найбільших книжкових видавництв спеціальної літератури, які багаторазово перевидають одні й ті ж популярні у фахівців монографії та інші книги – з певними невеликими уточненнями та доповненнями або взагалі без них. Можна навести достатню кількість випадків, коли окремі праці протягом 15–20 років витримували від 3–4 до 6–7 перевидань – і ніхто не додумався звинуватити авторів цих праць у «самоплагіаті».

Слід також зазначити, що проблема «самоплагіату», на відміну від реальної проблеми плагіату, піднімається і роздмухується не вченими, а значною мірою розробниками систем виявлення плагіату в наукових працях. І це

зрозуміло, оскільки відрізнити плагіат від використання авторами у наукових публікаціях своїх раніше виданих робіт складно. Тому і виникає спокуса нав'язати науковому співтовариству безглузде трактування «самоплагіату» як нібито однієї з форм плагіату, не думаючи про те, що, повторююся, вкрасти у самого себе результати власної праці неможливо.

Не можна не бачити і того, що політика боротьби з «самоплагіатом» негативно позначається на популяризації серйозних досягнень у галузі науки, а також обмежує спеціальні наукові періодичні видання різних країн у залученні досвідчених та авторитетних вчених як авторів робіт.

Однак, на жаль, та ж політика боротьби з «самоплагіатом» ніяк не обмежує тих людей, які паразитують на науці, багаторазово публікуючи свої однотипні «наукові праці» у мережі «хижацьких» журналів, які широко розповсюдилися, безконтрольно захарачили інформаційний простір.

РОЗШИРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА СПОРТИВНОЇ НАУКИ: ПРИЧИНИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Бурхливий розвиток спорту вищих досягнень протягом останніх десятиліть перетворив його – як у суто спортивному, так і в політичному, економічному та соціальному аспектах – на виключно важливу частину міжнародного життя, арену демонстрації досягнень не лише у спортивній сфері, а й у численних галузях з нею пов'язаних. Це привернуло велику увагу до розвитку спорту з боку державних органів та політичних сил багатьох, особливо високорозвинених країн світу, до інтенсивного фінансування спорту, розвитку інфраструктури дитячо-юнацького спорту та спорту вищих досягнень, формування ефективних систем підготовки атлетів до найбільших змагань.

Різко зросли роль і можливості спортивної науки у різних сферах спорту вищих досягнень, особливо – пов'язаних зі змістом та якістю багаторічної підготовки та змагальної діяльності спортсменів, з охороною їхнього здоров'я та забезпеченням спортивного довголіття. У цю сферу включилися тисячі фахівців різних країн світу, що спеціалізуються в галузі теорії та методики спортивної підготовки, спеціальних розділах фізіології, морфології, біохімії, кінезіології, ендокринології, імунології, дієтології, нутриціології, фармакології, менеджменту та ін. І, що особливо важливо, ці фахівці у переважній більшості є представниками високорозвинених країн з високим економічним потенціалом, що дозволяють використовувати для розвитку спортивної науки серйозні організаційні, фінансові, кадрові та матеріально-технічні ресурси.

Не втратили інтересу до спортивної науки і фахівці країн Східної Європи та держав, що утворилися на території колишнього СРСР, які до об'єднання Німеччини та розпаду Радянського Союзу були беззаперечними лідерами у світі як щодо спортивної результативності, так і в галузі наукових засад підготовки спортсменів вищої кваліфікації.

Проте кризові явища, що охопили у 1990-х роках країни колишньої «соціалістичної співдружності», повний і непередуманий демонтаж спортивної науки НДР після її

ліквідації та об'єднання з ФРН у 1990 р., від'їзд за кордон багатьох відомих представників науки з країн, що утворилися на території колишнього СРСР, явно недостатня увага з боку держав, що призвело до закриття або різкого скорочення можливостей наукових установ та їхньої матеріально-технічної бази, й низка інших причин негативно позначилися на якісній стороні спортивної науки.

Інтенсивний розвиток у ці ж роки західної спортивної науки, навпаки, супроводжувався постійним збільшенням фінансування, відкриттями добре оснащених наукових установ, залученням фахівців вищої кваліфікації, перспективної та захопленої молоді. Однак у західній науці виявилися свої серйозні проблеми.

Більшість авторитетних фахівців, які прийшли в спортивну науку, історично були пов'язані з фундаментальними дослідженнями переважно у сфері біологічних дисциплін або ж обслуговували інтереси військових відомств, оздоровчу індустрію, розвиток комерційних видів спорту, насамперед бодібілдингу. Реального ж зв'язку зі спортом особливо організованого на централізованому рівні, практично не було аж до початку 1990-х років.

Переважна більшість досліджень західних вчених практично в усіх напрямках проводилися або на тваринах, або на добровольцях – умовно здорових людях (переважно молодих чоловіках), які брали участь у поперечних (одномоментних) дослідженнях. Спортсмени високого класу до досліджень практично не залучалися через відсутність органічного взаємозв'язку між передовою спортивною практикою і наукою та незгоду атлетів брати участь в експериментах, які порушують їхній тренувальний процес і розголошують інформацію, яку вони розглядали як важливий фактор конкурентної боротьби [42, 47].

У країнах Заходу вже багато десятиліть працюють ефективні наукові школи з багатими традиціями, висококваліфікованими фахівцями та потужною матеріальною базою для проведення найрізноманітніших досліджень. Коло вчених, що займаються розробкою різних проблем, або тісно пов'язаних зі спортом, або мають до нього непряме відношення, постійно розширюється, як і кількість публікацій, що належать до фізіологічних, морфологічних, біохімічних, генетичних та інших основ рухової активності, закономірностей формування адаптаційних реакцій під впливом фізичних навантажень. Проводяться широкі та різноманітні дослідження в галузях ідентифікації та розвитку спортивного таланту, спортивної кінезіології, спортивної фізіології, спортивної психології, спортивної медицини та ін. Потік наукової інформації в усіх цих сферах останніми роками набув величезних масштабів. Однак значна, якщо не більша, частина цієї інформації базується на методології та матеріалі, які змушують не тільки сумніватися в її значущості для розвитку знань у галузі підготовки спортсменів, а й говорити про відверті протиріччя, помилки, наукову необґрунтованість чи недоброчесність. Тому відбір якісного знання із сучасного важкооглядного інформаційного простору є виключно складним науковим завданням, не менш важливим, ніж здобуття самого знання [28].

Таким чином, результати численних праць фахівців країн Заходу вимагають серйозного осмислення та перевірки щодо можливості перенесення представленого в них знання на матеріал спорту вищих досягнень [44], оскільки дуже багато фахівців намагаються активно представляти результати досліджень на тваринах і людях, що не займаються спортом, як такі, які можуть безпосередньо використовуватися у спорті вищих досягнень, часто взагалі обходячи увагою організацію досліджень та матеріал, на якому вони проводилися [43].

Ще однією особливістю західної спортивної науки є відносно вузька спеціалізація вчених, об'єднаних певною частиною інформаційної сфери, історичними передумовами, організаційними та матеріально-технічними умовами, груповими інтересами, спільністю поглядів та підходів. Однак це не обмежує деяких з них у прагненні популяризувати накопичені знання, спробувати розширити сферу їх застосування та продемонструвати особливу значущість для підвищення ефективності підготовки спортсменів [28].

У результаті наукове інформаційне середовище у галузі спорту та спортивної підготовки наповнилося багатьма тисячами публікацій, далеко не всі з яких спиралися на історичні здобутки, традиції, реальне розуміння проблем спорту вищих досягнень. Тому, не ставлячи під сумнів важливість більшості досліджень, які були проведені у світі протягом останніх двох-трьох десятиліть і серйозно поширили та поглибили уявлення у галузі теоретико-методичних і, особливо, біологічних та медичних основ підготовки спортсменів, не можна не відзначити і суттєвої кількості робіт низької чи сумнівної якості. Поява таких робіт обумовлена багатьма причинами, починаючи від поспіху та прагнення до самореклами та закінчуючи серйозними проявами наукової некомпетентності та недобросовісності, що призвело до низки негативних процесів, які завдали певних збитків авторитету спортивної науки і довіри до її результатів. Ці публікації, котрі з'явилися в інформаційному середовищі, здатні дезорієнтувати як вчених, так і практиків, ускладнити подальший науковий пошук, негативно позначитися на ефективності спортивної підготовки та на здоров'ї спортсменів.

Цілком природно, що ця проблема має стати предметом спеціальних досліджень, спрямованих на виведення з інформаційного середовища неякісної інформації, яка, на жаль, з'явилася не тільки у низькоякісних друкованих та електронних виданнях, а й в серйозних та авторитетних наукових журналах, а також у працях узагальнюючого характеру, випущених найбільшими спеціальними книжковими видавництвами.

Наведемо кілька конкретних прикладів, які демонструють наявність цієї проблеми.

Американська асоціація сили та тренування (NSCA) в останні роки зусиллями фахівців, що входять до неї, у низці серйозних наукових журналів та узагальнюючих працях з актуальних проблем спортивної підготовки активно насаджує необхідність силової підготовки з великими обтяженнями, що активно застосовується в бодібілдингу

для збільшення м'язової маси та розвитку максимальної сили, у підготовку спортсменів у різних олімпійських видах спорту, навіть пов'язаних з витривалістю до тривалої роботи [41, 49]. Таке тренування рекомендується покласти і в основу періодизації тренувального процесу протягом року та макроциклу [48, 68], широко застосовувати у тренуванні підлітків, які перебувають у пубертатному періоді вікового розвитку [46, 51 та ін.]. При цьому залишаються без аналізу і навіть без уваги численні публікації та висновки авторитетних експертів про антинауковість та шкідливість рекомендацій, що спираються на односторонні та неякісні дослідження, спрямовані на кон'юнктурне обґрунтування цієї свідомо неповноцінної концепції. Не бентежить авторів подібних публікацій і той факт, що видатні спортсмени, навіть ті, які спеціалізуються у швидкісно-силових видах спорту та дисциплінах (важка атлетика, легкоатлетичні метання), у вільній та греко-римській боротьбі, будують процес силової підготовки на принципово іншій основі, а якщо й використовують досвід бодібілдингу, то дуже вибірково і на мінімальному рівні.

Останніми роками у світі проведено значну кількість досліджень, що свідчать про необхідність врахування у тренувальному процесі гормональних реакцій, які відбуваються в організмі спортсменів у процесі напруженого тренування [58]. Однак незнання специфіки спорту та прагнення підвищити значущість цих досліджень для практики призводить до появи у спеціальній літературі незрозумілих рекомендацій. Зокрема, за 24 години до відповідальних стартів плавцям рекомендується провести напружене тренувальне заняття на суші, спрямоване на прояв сили та потужності з метою розвитку «гострого гормонального та нервово-м'язового ефекту». У програмі заняття 10 серій по 3 повторення у кожному різних видів стрибків та 4 серії відтискань від підлоги з максимальною інтенсивністю. Справді, така програма викликає гострий ефект, однак не має нічого спільного зі специфікою плавання та завданнями, які необхідно вирішувати за 24 години до старту. Абсурдність подібних рекомендацій очевидна, оскільки всі рекомендації, пов'язані з передзмагальною підготовкою плавців і які стосуються активізації рухової та нервової систем, можуть стосуватися лише специфічних компонентів змагальної діяльності та у розумному обсязі. А неспецифічний стрес, який неминучий у разі застосування рекомендацій Макгігана [58] здатний негативно позначитися на психорегуляторних і нейром'язових можливостях спортсменів. Та й щодо гормональної відповіді такі рекомендації є нісенітницею – підвищена гормональна активність, яка може бути викликана такою програмою, згасне протягом кількох годин після її закінчення [57]. З такою ж безвідповідальністю подібні рекомендації поширені на представників інших видів спорту: численні серії неспецифічних вправ (присідання, віджимання від підлоги, жими та поштовхи штанги, вправи з гантелями) рекомендуються як основні засоби стимуляції працездатності веслярів, легкоатлетів, борців, гольфістів та представників інших видів спорту [58].

Серйозну помилку допускають багато фахівців, які стверджують, на основі некоректного аналізу сучасного календаря змагань, що концепція періодизації річної підготовки спортсменів, розроблена свого часу Л.П. Матвєєвим та орієнтована на досягнення піку готовності до стартів під час головних змагань року, є архаїчною та не відповідає запитам сучасного спорту [6, 19, 50]. Сучасна світова практика свідчить про протилежне і, коли йдеться про планомірну підготовку до чемпіонатів світу або Олімпійських ігор, саме принципи та закономірності, закладені в концепцію Л.П. Матвєєва тільки і здатні вивести спортсмена на максимально доступний результат [14, 25, 26, 52]. Усі альтернативні підходи, орієнтовані на успіх у ряді змагань, розташованих рівномірно протягом року, сприяють підвищенню результативності у цих змаганнях, але неминуче знижують результативність у головних стартах [26, 27].

Не менш небезпечними є публікації [38, 54], в яких обґрунтовується доцільність переносити концепцію Л.П. Матвєєва з матеріалу циклічних та швидкісно-силових видів спорту, стосовно яких вона була розроблена, на матеріал спортивних ігор, в яких необхідно підтримувати рівень високої готовності до змагань протягом тривалих періодів.

Подібних прикладів можна навести безліч – і незалежно від того чи носять вони свідомий характер, пов'язаний із прагненням отримати особисту вигоду, чи здійснюються ненавмисно через недбалість, поспіх, недостатню кваліфікацію чи захопленість власними ідеями та уявленнями, вони однаково небезпечні та неприйнятні для науки.

ПРАГМАТИЗМ У СПОРТИВНІЙ НАУЦІ ТА ЯКІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Однією з особливостей, які визначають розвиток науки у різних галузях знань, є прагматизм, тобто підвищення ролі та обсягу досліджень безпосередньо із запитом практики, орієнтованих на отримання результатів прикладного характеру [30, 45]. В результаті значна частина досліджень перетворилася на вид підприємницької діяльності з ринково орієнтованою логікою [69].

Одним із напрямів такої діяльності є співпраця спортивної науки з індустрією виробництва товарів та послуг для спорту вищих досягнень. Компанії, які виробляють різноманітний спортивний інвентар, спортивну форму, тренажери, діагностичне обладнання, харчові добавки, фармакологічні засоби та інші товари, пов'язані зі спортивною підготовкою, стали активно залучати та фінансувати наукові дослідження як фактор підвищення привабливості своїх товарів, залучати вчених до процесу демонстрації їх конкурентних переваг.

На жаль, цей процес не оминули випадки наукової недоброчесності, фабрикації результатів наукових досліджень для підтвердження чудодійного ефекту від використання тих чи інших тренажерів чи спортивного інвентарю, харчових добавок, фармакологічних засобів. Як характерний приклад наведемо результати досліджень фінських

спортивних фізіологів, які продемонстрували дивовижну ефективність використання камер зі штучно створеним гіпоксичним середовищем. Проживання в таких камерах протягом більшої частини доби, що супроводжується тренуванням у звичайних умовах, дозволило отримати фінським фізіологам дивовижні результати, що свідчать про істотні зміни у складі крові, приріст аеробних та анаеробних можливостей спортсменів, відверто неправдоподібний приріст спортивних результатів. Справді, як можна серйозно ставитися до результатів досліджень, в яких показано, що 11-денне перебування протягом 17–18 годин велосипедистів високої кваліфікації у приміщенні зі штучно створеною гіпоксією (адекватною висоті 2500–3000 м над рівнем моря), що супроводжується дворазовими тренувальними заняттями, через п'ять днів після закінчення експериментального тренування призвело до збільшення швидкості в 40-кілометровій гонці на 4% [62, 63], тобто до прогресу, для досягнення якого необхідні роки тренувань. На жаль, подібні дані не є поодинокими, а характерні для багатьох робіт, виданих останніми роками, що переконливо показано у відповідних оглядах [56, 59, 71].

Такі результати дуже важко пояснити чимось іншим, ніж наявністю прямої залежності між виробництвом гіпоксичного обладнання для кімнат, квартир і будинків, різних гіпоксичних камер та наметів, прагненням їх просування на ринок – та результатами відповідних наукових досліджень, у яких демонструється ефективність цієї форми гіпоксичної підготовки, що знаходиться далеко за межами реальності.

На превеликий жаль, при оцінці ефективності такої форми підготовки увага практично всіх фахівців, які вивчали цю проблему, була сконцентрована на вивченні реакцій систем крові, кровообігу, дихання. Поза увагою залишився вплив такого режиму тренування на психічну сферу спортсменів. Однак навіть без серйозного аналізу цієї сторони питання зрозуміло, що така форма тренування може бути реалізована на добровольцях у штучному експерименті з суто науковою метою, але неприпустима для використання у спорті вищих досягнень як небезпечна для психіки спортсмена. Доводиться лише дивуватися з того, що активні поборники широкомасштабного використання гіпоксичних кімнат, камер, наметів не бачать не тільки явної сумнівності методики, що рекомендується, для підвищення можливостей систем енергозабезпечення, але й її небезпеки для психічного здоров'я спортсменів, на що вже багато років тому звертали увагу фахівці НДР, вважаючи абсолютно неприпустимим багатогодинне перебування спортсменів в обмеженому просторі [28].

До речі, результати цих досліджень надалі були спростовані матеріалами, які заслуговують на довіру й наведені фахівцями, реально пов'язаними з науковим забезпеченням підготовки спортсменів високого класу. Наприклад, дослідження, проведені Австралійським інститутом спорту, котрий відповідальний за науково-методичне забезпечення підготовки спортсменів збірних команд цієї країни, ефекту такого тренування не виявили. Щоденне 10-годин-

не перебування в умовах гіпоксії (3000 м), що супроводжується тренуванням на рівнині, не призвело до суттєвих змін. Незначне збільшення еритропоезу відзначалося лише після 46 ночей, проведених за умов гіпоксії [59].

Подібних випадків використання вчених для просування на ринок різних товарів у науковій літературі достатньо. Вони стосуються тренажерного обладнання, спортивного інвентарю та спортивної форми, діагностичного обладнання, різного роду харчових продуктів і добавок тощо. сфер. Тобто у цій галузі помічені ті ж процеси, які давно і широко використовуються у фармацевтичній, харчовій і косметичній промисловості. Наслідки такої прихованої реклами у низці випадків виявилися важкими, призвели до серйозних проблем для здоров'я людей, великих скандалів та серйозних судових процесів [8, 66].

НАУКОВІ СТАТТІ ТА ДИСЕРТАЦІЙНІ РОБОТИ ЯК ТОВАР

Згідно з усталеними уявленнями під науково-дослідною роботою розуміється процес, спрямований на отримання та розширення знань, висування перспективних ідей та гіпотез, перевірку їх достовірності, виявлення закономірностей та встановлення принципів, прогноз подальшого розвитку знань. Результати наукової роботи оформлюються у вигляді наукових звітів, наукових статей, монографій, дисертаційних робіт, доповідей на наукових форумах, реалізуються у різних формах освітньої діяльності.

Природно, що первинною у цій галузі є робота зі здобуття нового знання – процес здійснення наукових досліджень, а вторинним – звіти, публікації, дисертації, доповіді та інші форми оформлення та поширення наукового знання.

На жаль, останніми роками сталося спотворення поняття «науково-дослідницька робота» та «наукове знання». І сталося це під впливом низки чинників, у результаті яких процес отримання нового знання, тобто власне науково-дослідницька робота була посунута на другий план і підмінена формами оформлення її результатів у вигляді різних публікацій, доповідей, дисертаційних робіт. Статті, особливо в журналах, визнаних бібліографічними та наукометричними базами даних, насамперед Scopus та Web of Science, дисертаційні роботи з результату (продукту) праці перетворилися на товар, джерело благ, які завдяки йому можуть бути отримані у вигляді посад, підвищених зарплат та пенсій, демонстрації значущості у суспільстві, одержуваних грантів, премій, нагород і почесних звань та ін.

Протягом багатьох десятиліть підготовка та захист дисертаційних робіт та публікаційна активність були наслідком тривалих наукових досліджень, органічно пов'язаних із процесом впровадження їх у практику, багаторазовою апробацією на наукових та науково-практичних конференціях та інших заходах. Вся система планування наукових досліджень, контролю над їх проведенням виключала можливість заволодіння результатами наукових досліджень особами, непричетними до них.

Коли ж фінансування і матеріально-технічне забезпечення науково-дослідної роботи було припинено, як і контроль за її здійсненням, а кількість публікацій та наявність наукових ступенів стала визначальною для успішної кар'єри, то почав розвиватися процес масового виробництва відповідної продукції. Природно, що в умовах, які склалися, підготовка публікацій і захист дисертацій стали самоціллю, а процес наукових досліджень та збору необхідної інформації перетворився на прикре доповнення, котре перешкоджає досягненню мети.

Ця діяльність поступово перетворила наукове знання, відображене в дисертаціях, наукових статтях та в монографіях, на готовий продукт, а не результат тривалого та цілеспрямованого процесу. Такий процес викрасти не можна, а викрасти готовий продукт можна [18].

Пряма залежність кар'єрного росту та збереження займаних посад в освітніх та наукових установах від наявності наукових ступенів і кількості наукових статей призвела до масових проявів корисливих міркувань під час проведення досліджень та публікації їх результатів. Ці міркування знайшли відображення у численних випадках плагіату, фабрикації та фальсифікації, у запозиченні чужих ідей та замовчуванні результатів раніше проведених досліджень, та у безсоромній саморекламі. Наприклад, якщо звернутися тільки до назв десятків докторських дисертацій, захищених останніми роками за спеціальністю «Олімпійський та професійний спорт», то практично у всіх з них розроблено «Теоретико-методологічні основи...», а текст робіт рясніє твердженнями типу «вперше у світовій науці отримано...», «інноваційний підхід», «принципово нові знання» тощо. До речі, кількість претенційних слів, спрямованих на завуалювання наукової порожнечі робіт останніми роками зросла багаторазово. За даними деяких авторів, увагу яких привернула ця проблема, за останні 40 років – більш ніж у 25 разів [10, 67].

Насправді багатосторінкові дисертації часто є набором погано систематизованого матеріалу з численними випадками рерайтингу, фабрикації, плагіату, з використанням і замовчуванням чужих ідей, туманною та невідтворюваною організацією досліджень. Що ж до тверджень про теоретико-методологічні підходи, вперше отримані результати або констатацію інноваційності та принципової новизни, то вони в більшості випадків далекі від дійсності, а є констатацією давно отриманих результатів, широко висвітлених у спеціальній літературі, а нерідко і бездоказовим плодом фантазії авторів цих робіт.

Попит на науковий продукт призвів і до створення практично легально працюючого «чорного» ринку специфічних послуг, що пропонуються усілякими компаніями, які виробляють на замовлення наукові статті, кандидатські та докторські дисертації, починаючи від розробки теми й до продажу готових робіт, з усіма супутніми умовами, включаючи публікацію у необхідних виданнях та допомогу у просуванні дисертацій до захисту.

Примітивних плагіаторів, не обтяжених ані інтелектом, ані знаннями, виявити, звичайно, досить легко: адже до-

ступність джерел інформації в мережі Інтернет дозволяє будь-якому аспіранту і навіть допитливому студенту виявити випадки відвертого плагіату. Інша справа – з витонченими шахраями і, тим більше, з майстрами фабрикації даних, маскування плагіату – організаціями, які професійно виконують замовлення на створення наукових статей та їх публікацію в журналах, включених до Scopus, та замовлення на підготовку фіктивних дисертаційних робіт із «гарантією відсутності в них плагіату». Хоча зрозуміло, що вся ця діяльність тільки й може бути забезпечена сукупністю методів та засобів, що належать до таких понять, як фабрикація та плагіат.

Найцікавіше, що компанії з виробництва дисертацій та статей виступають як гаранті академічної доброчесності, підтверджені результатами робіт, які пройдуть будь-яку перевірку, забезпечать дотримання моральних принципів, обов'язкових у науковому та освітньому середовищі. Цікаво, що привносять до системи освіти та науки доктори та кандидати наук, які пройшли таку «наукову» школу?

Таким чином, кадровою політикою в галузі освіти та науки, а також підходом до організації науково-дослідної роботи, контролю за її здійсненням та критеріями оцінки ефективності створено благодатне живильне середовище, в якому процвітає академічна недоброчесність, атмосфера благодушного ставлення до неї. Масштаби цього середовища такі, що вже не викликають ані обурення, ані протидії, а лише здивування від спритності, нахабства та впевненості у безкарності шахраїв, які паразитують на науці [10].

ПУБЛІКАЦІЙНА АКТИВНІСТЬ ТА НАУКОВА ДОБРОЧЕСНІСТЬ

Особливою проблемою, яка необґрунтовано розширює та руйнує інформаційне середовище, є стимульована іззовні публікаційна активність. Протягом останніх двох десятиліть оцінка результативності науково-дослідної діяльності перемістилася з якісного боку у кількісну. Ефективність наукової роботи окремих вчених та цілих колективів стала оцінюватися за кількістю публікацій, особливо включених до Scopus, а також індексу цитування. Наявність докторських та кандидатських наукових ступенів та кількість публікацій стали визначальними критеріями при просуванні викладачів вузу кар'єрними сходами, а зайняття посад завідувачів кафедр, проректорів, ректорів стало неможливим без наявності докторського ступеня. Збереження посад педагогів вишу при черговому конкурсі також пов'язане з публікаційною активністю.

Все це стало потужним стимулом для різкої активізації науково-педагогічних працівників вузів у підготовці кандидатських та докторських дисертацій, публікації численних статей у мережі наукових журналів, що постійно розширюється, та різних збірників наукових публікацій, які з незрозумілою легкістю визнані як профільні видання.

Зрозуміло, що така політика не могла не призвести до багаторазового, порівняно, наприклад, із 1990-ми рока-

ми, збільшення публікаційної активності у різних галузях і, зокрема, у спортивній науці. Відбулося лавиноподібне наповнення інформаційного середовища, що додатково стимулювалося розширенням кількості відділень та факультетів, які готують фахівців у галузі спорту, яких у сучасній Україні понад 100, тобто у 5–6 разів більше, ніж у 1970-х–1980-х роках.

Не можна не бачити й того, що багаторазове збільшення публікаційної активності відбувається останніми роками без будь-якого фінансування спортивної науки і створення необхідної для неї сучасної матеріально-технічної бази, без якої в сучасному спорті просто неможливо проводити наукові дослідження. Виникає природне питання: на якому ж дослідному матеріалі будуються численні статті та дисертаційні роботи, яким чином добуваються дані та інформація, які є основою для отримання нових знань, викладених у цих роботах?

Зрозуміло, що в сучасних умовах забезпечити публікаційну активність, що відповідає незмірно збільшеним вимогам щодо кількості наукових статей та дисертаційних робіт, природними шляхами практично неможливо. Виникла гостра необхідність пошуку способів розв'язання проблеми, і вони були легко знайдені в тій галузі, яка ніяк не пов'язана з академічною доброчесністю.

Добре відомо, що серйозні фахівці видання навіть однієї статті протягом року вважають важливою для себе подією. Всесвітньо визнані вчені, які відрізняються широким колом інтересів та інтенсивною дослідницькою роботою, рідко видають протягом року більше 3–4 статей, включаючи роботи, виконані у співавторстві зі своїми учнями чи колегами. У цьому легко переконатися, якщо ознайомитись, наприклад, зі змістом журналів та колективних монографій, які видаються найбільшим у світі американським видавництвом наукової літератури у галузі спорту та фізичного виховання «Human Kinetics».

З урахуванням цього доводиться дивуватися тому, що деякі українські доктори наук примудряються щороку видавати в різних спеціалізованих журналах та різноманітних збірниках наукових праць десятки (іноді багато десятків) публікацій, з констатацією в них нібито новизни, актуальності, оригінальності і об'єктивності та з претензіями на нібито відображення «нових» знань, здобутих чи не «вперше» у світовій науці.

Характерним прикладом є діяльність О. Шинкарук, якій у 2017 році вдалося «збагатити» науку 47-ма новими друкованими роботами, у 2018 р. – 45-ма, у 2019 р. – 54-ма, тобто випуск нею своєї наукової продукції йшов з інтенсивністю однієї праці на тиждень. Причому серед цих робіт виявилось і близько 20 свідчень реєстрації її авторських прав на наукові винаходи.

Ще більш вражаючою виявилася широта наукових інтересів та дивовижна універсальність цього професора. Тематика наукових досліджень, охоплена змістом її різноманітних робіт, – воістину безмежна і могла б стати предметною областю досліджень кількох великих наукових інститутів:

- практично весь спектр проблем сучасного спорту – від початкового відбору дітей, які мають схильність до занять спортом, до закінчення спортивної кар'єри, включаючи всі види підготовки спортсменів, побудову всіх структурних одиниць тренувального процесу, моделей змагальної діяльності тощо;

- проблематика десятків олімпійських видів спорту (у тому числі гімнастики, спортивних ігор, єдиноборств, веслування, плавання, гольфу та інших) і багатьох неолімпійських видів спорту (в тому числі екстремальних, а також більярду, черлідінгу, бодіблдингу, шахів, кіберспорту та інших);

- проблеми спортивної психології, медицини, фізіології, феномен шульги у спорті, акліматизація, адаптація, стресостійкість, статевий диморфізм та ін.;

- інформаційне середовище, інформаційні системи, підготовка фахівців способами хмарних технологій, раціональні ергометричні пози при роботі з комп'ютером тощо;

- здоров'я населення, здоровий спосіб життя, якість життя людини, здоров'язберігаючі технології, психічні та фізичні складові здоров'я, глобальне середовище, екологія тощо;

- методологія наукової роботи, методи наукових досліджень, теоретичне моделювання, тренажери та технічні засоби, основи дистанційної освіти та ін.;

- медико-біологічне забезпечення підготовки спортсменів, регулювання серцевого ритму, гомеостаз спортсменів, харчові добавки тощо.

Сучасні бібліографічні та інформаційні бази даних дають можливість оцінити наукову цінність та затребуваність кожної із робіт О. Шинкарук, що об'єктивно та наочно ілюструється обсягом цитування, тобто універсальним критерієм, прийнятим у світовій науці для оцінки кваліфікації фахівців та їхнього внеску у розвиток системи знань. І тут ми зустрічаємося з не менш дивовижною картиною: понад 200 робіт, виданих О. Шинкарук самостійно або у співавторстві протягом більш ніж 20 років, зі списку, що складається з трохи більше 400 найменувань, не мають жодного випадку їхнього цитування, тобто мають нульову цінність. Інші публікації відрізняються мізерно низькою кількістю посилань, переважно самоцитуванням, взаємним чи кон'юнктурним цитуванням. А дві найбільш цитовані роботи (всього 275 і 72 посилання) виконані з широкомасштабним використанням фабрикації, фальсифікації та різних форм плагіату, що, як це вимагають відповідні державні органи та міжнародні організації, відображено у редакційному матеріалі цього ж номеру журналу (Додаток 2).

Ще більшою публікаційною активністю відзначився В. Кашуба, котрий досяг абсолютного досягнення у кількості публікацій та винаходів, яке у світовій науці комусь буде важко перевершити, – 65 робіт, опублікованих у 2017 р. Протягом останніх років (2018–2020) цей автор примудрявся публікувати по 40–50 робіт.

Праці В. Кашуби, як і О. Шинкарук, відрізняються неосязною широтою тематики за відсутності будь-якого ін-

тересу до їхнього змісту з боку фахівців, якщо виключити самоцитування чи цитування всередині вузького кола співробітників, пов'язаних спільними інтересами.

Ці випадки є разючими навіть у порівнянні зі скандалом, який широко обговорюється у світі, пов'язаним з роботою німецького математика Я. Шона, котрий з групою співробітників розвинув небачену публікаційну активність, щоправда вдвічі меншу порівняно з В. Кашубою чи О. Шинкаруком. Природно, що публікації Я. Шона викликали підвищений інтерес наукової громадськості, внаслідок чого його публікації було визнано сфабрикованими і його було позбавлено всіх ступенів та звань, звільнено з роботи та довічно позбавлено права займатися науковою діяльністю за «наукові злочини» [61]. У зв'язку з цим цікаво дізнатися, до яких висновків може привести вивчення змісту статей О. Шинкарука, В. Кашуби та низки інших фахівців, які щорічно публікують по 30–40 і більше друкованих праць, чи оформлюють десятки патентів на винаходи?

Пояснити таку явно негативну за своїм характером псевдонаукову діяльність цих фахівців лише використанням чужої праці, плагіату та адміністративного ресурсу (що у наведених випадках має місце) було б явно недостатньо. Все перераховане є лише відображенням, хоча й у надзвичайно потворних формах, загальної тенденції, проілюстрованої у даному випадку прикладами зі сфер фізичного виховання та спорту.

Важливо побачити й усвідомити причини, які спонукають людей замінювати реальну науково-дослідну роботу її імітацією. А тому хотілося б сподіватися, що адміністрації та колективи спеціальних вищих навчальних закладів і наукових установ, як і редакційні колеги більш ніж двадцяти спеціалізованих наукових журналів, що видаються в Україні, і, звичайно ж, відповідні підрозділи Міністерства освіти і науки України, Міністерства молоді та спорту України піддадуть аналізу ситуацію, що склалася, і зроблять необхідні висновки.

ПСЕВДОНАУКОВЕ СЕРЕДОВИЩЕ ТА ЙОГО ОСОБЛИВОСТІ

Підхід до оцінки результативності науково-дослідної роботи за кількісними критеріями, що виявляється у різко підвищених вимогах до осіб, які працюють у системі вищої освіти, щодо наявності наукових ступенів та публікаційної активності, не підкріпленої організаційно-управлінськими, фінансовими та матеріально-технічними умовами, не міг не привести – і призвів – до широкомасштабної імітації наукової діяльності, яка, природно, неможлива без порушення принципів академічної доброчесності.

Імітувати таку діяльність самотужки складно як з організаційних, так і з матеріальних причин. Значно легше це робити у групі однодумців, які прагнуть зробити свій «внесок» у науку і досягти бажаних результатів будь-якими методами. Така група поступово розширюється, обростає ознаками, характерними для реального наукового життя – науковими планами та звітами, статтями, журналами, дисертаціями, грантами, претензіями на наявність науко-

вих шкіл, зовнішніми зв'язками з аналогічними групами і навіть комісіями з забезпечення академічної доброчесності. Як зазначають фахівці [21], таким чином створюється і постійно розширюється, затягуючи цілі колективи навчальних закладів та наукових організацій, псевдонаукове середовище, котре відірване від реального наукового світу і виробляє «море продукції вторинної, третинної, що складається з переповідань, в якому цінність наукового результату так розмито, що пряме запозичення вже не дуже різко відрізняється від оригінального «жованого мочала» [7].

Саме з таким положенням ми стикаємося, коли знайомимося з дисертаціями, присвяченими, наприклад, проблемі ідентифікації обдарованих дітей та спортивного відбору. Новизна у більшості робіт, захищених в Україні останніми роками з цієї проблеми, у кращому випадку відноситься до тиражування знань, отриманих ще у 1960-х–1990-х роках, на матеріалі різних видів спорту.

Таким само убогим є і зміст численних робіт, присвячених проблемі періодизації спортивної підготовки, структурі та змісту її структурних елементів. І тут, крім давно опублікованого знання, дуже важко знайти щось серйозно розширююче уявлення, сформовані фахівцями СРСР і НДР ще в 1970-х–1980-х роках.

Велика кількість дисертаційних робіт та безліч публікацій останніми роками заповнили інформаційне середовище знаннями, які належать до так званої функціональної підготовленості, що спирається на потенціал систем енергозабезпечення та особливості його використання у тренувальній і змагальній діяльності. Однак в усіх цих роботах відсутня наукова новизна. А їхній зміст у різних формах повторює знання, накопичені фахівцями України і Росії (часів СРСР), США, Німеччини, скандинавських країн ще у 1960–1980-х роках. Новизна є лише щодо специфічних проявів у різних видах спорту або отримання добре відомих фактів на сучасній апаратурі. Тобто знову ж таки продукується знання вторинного чи третинного характеру, ніяк не пов'язане з прогресом у цій галузі.

Вже близько трьох десятиліть велика група фахівців у галузі кінезіології ніяк не втомлюється від вивчення постави та положення тіла людини в просторі, виробляючи десятки дисертацій та сотні публікацій, у яких тиражується, уточнюється та розширюється – на основі примітивних та застарілих методів досліджень – відверто хибне чи давно відоме знання.

Створене у країні псевдонаукове середовище яскраво виявилось і у змісті серії недавно опублікованих оглядів з актуальних проблем спортивної науки – основ управління рухами та статодинамічної стійкості, ідентифікації спортивних талантів та їх розвитку у процесі багаторічного вдосконалення спортсменів, медико-біологічних основ підготовки жінок та ін.

Як відомо, будь-який аналітичний огляд має спиратися на глибоке вивчення знання, накопиченого у відповідній галузі, логічно побудований аналіз усієї найважливішої інформації з метою всебічної характеристики проблеми,

інтерпретації існуючого знання, виявлення тенденцій, характеристики альтернативних підходів та концепцій. Найважливішою частиною такої праці є виклад нового наукового знання, отриманого в результаті здійсненого огляду, характеристика подальших перспективних напрямів, шляхів та методів розробки проблеми.

Нічого подібного в переважній частині опублікованих оглядів немає, а їх зміст являє собою хаотичні посилання на літературні джерела, часто взагалі не пов'язані з темою оглядів, масове виключення і замовчування реальному знання, накопиченого світовою і вітчизняною наукою, неприкритої саморекламу з численними посиланнями на власні статі сумнівного змісту, опубліковані в журналах, які не можна віднести до серйозних.

Поява подібних оглядів є небезпечним явищем не тільки через відверту академічну несумлінність їхніх авторів, а й через дезорієнтацію дослідників, особливо молодих, які виявляють інтерес до тієї чи іншої галузі знань.

Утворення псевдонаукового середовища значною мірою стало наслідком формалізації процесу оцінки результативності науково-дослідної роботи на основі гіпертрофованої цінності кількісних характеристик при відсутності реального контролю за якістю досліджень, новизною, достовірністю матеріалів, покладених в основу дисертацій та публікацій. Це призвело до формування у людей, залучених у науку, певної ментальності, орієнтованої на кількість і швидкість виходу статей, захистів дисертацій, що неминуче призвело до недбалості та недоброчесності, плагіату, фабрикації, фальсифікації, різних маніпуляцій з чужими текстами та ілюстративними матеріалами [60, 67].

Така політика, серед інших негативних результатів призвела і до найгострішого дефіциту серйозної наукової та навчальної літератури, гостро необхідної для системи спеціальної освіти. Досить зазначити, що студенти українських спортивних вишів змушені користуватися підручниками з більшості предметів, виданими в СРСР ще у 1960–1980-х роках. Плани видання навчальної літератури, яка відповідає реальним потребам системи освіти, практично відсутні. І це цілком природно, оскільки вимоги до серйозної навчальної та наукової літератури високі, а імітацію творчої активності легко продемонструвати кількома примітивними статтями та методичними рекомендаціями з численними авторськими колективами.

«ХИЖАЦЬКІ» ВИДАННЯ ТА «СМІТТЄВІ» ПУБЛІКАЦІЇ

Зумовлена хибними критеріями оцінки ефективності науково-дослідницької роботи, необхідність підвищення публікаційної активності вчених не змогла не викликати паралельного розвитку мережі наукових журналів і різноманітних вісників, збірників наукових праць і матеріалів конференцій. І справді, якщо у 1980-х роках в СРСР у сфері спортивної науки видавалося лише два наукові журнали («Теория и практика физической культуры» та «Научно-спортивный вестник»), а іноді тематичні збірники наукових праць, то в сучасній Україні лише наукових жур-

налів, визнаних МОН як спеціалізовані у сфері фізичної культури та спорту, – понад 20.

Така ситуація склалася у багатьох сферах та країнах і, природно, викликала серйозну реакцію наукової громадськості, видавництва, бібліографічних та реферативних баз даних, редакцій авторитетних журналів із давніми традиціями та незаплямованою репутацією.

Результатом цієї реакції стала поява такого поняття, як «хижацькі» («сміттєві», «фейкові») видання, які стали стрижневим елементом псевдонаукової діяльності. Основними рисами таких видань є: хаотичність тематики; відсутність інтересу до кількості авторів публікації (як правило, вона велика, а нерідко і дуже велика) та до їхньої наукової діяльності; швидке видання статей (від 1–2 тижнів до 1–2 місяців); відсутність рецензування робіт, відсутність їх редагування; стягнення плати за публікацію; велика кількість дрібних статей; статті з плагіатом та з надмірним самоцитуюванням; статті не за профілем журналу; видання окремих випусків на замовлення одного вищого навчального закладу або науково-дослідного інституту; співробітництво з обмеженим колом організацій, з якими журнал налагодив «ділові» зв'язки; аналогічне «ділове» співробітництво зі спеціалізованими радами із захисту дисертацій.

Видавці таких видань розглядають свою діяльність як сферу специфічного бізнесу, прагнучи будь-якими способами ввести свої видання до списку масштабних наукометричних баз даних. І коли журналу це вдається, до співпраці залучаються недобросовісні посередники, які організують написання статей, формують численні авторські колективи та збирають гроші для фінансування видання.

Журнали, які публікують у найкоротші терміни безліч статей без жодного контролю над їхнім змістом і складом авторів, часто прикривають цю малоповажну діяльність декларацією шляхетного прагнення допомогти авторам швидше довести результати їхніх досліджень до читача і зробити нові знання доступнішими. Результат такої діяльності – прямо протилежний: інформаційний простір захаращується неякісною продукцією, ускладнюється пошук якісного нового знання, дезорієнтуються молоді дослідники.

На щастя, в науковому світі вже сформувалося досить чітке ставлення до таких журналів, а також до авторів, які співпрацюють з ними. Ніхто з серйозних вчених статті, опубліковані у цих журналах, не читає і, тим більше, в них не публікується, про що свідчать матеріали наукометричних баз даних. Імітація значущості цих журналів підтримується самоцитуюванням і зустрічним цитуванням авторів, котрі співпрацюють із ними. Що ж до самих авторів, то вони втрачають авторитет у науковому світі і прирікають себе на спілкування із собі подібними у псевдонауковому співтоваристві, яке не має нічого спільного з реальною наукою.

Однак не можна не бачити, що за допомогою таких журналів та створеної ними практики публікації статей формально виконуються вимоги Міністерства освіти і науки України до наукових та науково-педагогічних кадрів

щодо їхньої творчої активності та наукової значущості, відповідності науковим ступеням, вченим званням та займаним посадам, а також для отримання прав на участь у роботі спеціалізованих рад із захисту дисертацій.

А внаслідок цього за кілька років було створено корупційну мережу, в якій ділки «від науки» гарантують публікацію будь-якої статті в журналах, визнаних Scopus. Існують преїскуранти на подібні послуги, в яких позначені ціни на вибір тем, написання статей та їх публікацію. Такі пропозиції не лише заповнили Інтернет, а й уже створили конкуренцію у цьому тіншовому бізнесі.

Зрозуміло, що будь-який фахівець, що поважає себе, з гидливістю ставиться до подібної діяльності. Однак ті, хто позбавлені здібностей до наукової роботи, отримали можливість для позиціонування себе як вчених, по суті, не будучи такими.

У реальному науковому середовищі чітко визначилося негативне ставлення до «хижацьких» журналів та до «сміттєвих» публікацій у них. Добросовісними вченими публікації у подібних виданнях розглядаються як втрата часу та грошей, а головне – як втрата репутації. Ті ж фахівці, котрі замість підготовки серйозних статей для публікації у визнаних в науковому світі журналах, написання підручників, монографій або їх розділів займаються підготовкою безлічі «сміттєвих» робіт для «хижацьких» видань, не демонструють нічого, крім нездатності до серйозної наукової роботи та відповідної репутації у науковому світі.

На жаль, в Україні створено систему прямої залежності репутації вчених та їхніх можливостей не від якості проведених наукових досліджень, не від реального авторитету в науковому світі та міжнародного визнання, не від наявності та змісту створених монографій, підручників та інших серйозних праць, а, як це не сумно, лише від кількості статей у різних сумнівних виданнях, особливо – визнаних Scopus. Природно, створення таких публікацій перетворилося на самоціль і сформувало цілу систему їх виробництва, яка дуже відрізняється від реальної науково-дослідної роботи.

Проілюструємо механізм роботи вчених України, які випустили велику кількість статей у науковому журналі, визнаному бібліографічною та реферативною базою Scopus, на матеріалі співпраці українських фахівців з комерційним журналом «Journal of Physical Education and Sport» університету невеликого румунського містечка Пітешті [55]. Протягом кількох останніх років українськими фахівцями створено ефективно працюючу піраміду співпраці з цим журналом, результатом діяльності якої став кар'єрний ріст більш ніж ста фахівців України, які опублікували численні праці в цьому журналі та отримали відповідне відображення своєї діяльності у «Бібліометриці української науки від Google Scholar та Scopus» Центру досліджень соціальних комунікацій [4].

Механізм дії цієї піраміди простий до геніальності. На вершині – член редколегії журналу від України В. Кашуба. На другому рівні – посередники з української сторони, які відбирають статті, написані одним-двома авторами, які прагнуть отримати публікацію в журналі, визнаному

Scopus, і формують навколо них численні авторські колективи з-поміж осіб, які бажають за невеликі гроші отримати авторство в статті, не забуваючи, природно і себе. Третій рівень – багато десятків українських фахівців, які готові поставити своє прізвище над чим завгодно задля авторства публікації в такому журналі. І, нарешті, на четвертому, заключному рівні в справу вступає румунський посередник, який просуває статтю й, як правило, не забуває ввести до числа авторів і своє прізвище.

Статті публікуються моментально в електронній версії журналу без жодного рецензування, редагування та аналізу складу авторів. З такою ж швидкістю збільшується кількість авторів, які опублікували свої дослідження в цьому журналі, визнаному Scopus. Інтенсивність процесу виробництва таких вчених забезпечується немислимою у науці кількістю авторів кожної статті, що зазвичай становить від 8–10 до 15–18 (!). Навіть при поверхневому аналізі будь-якої такої статті легко виявляється, що в основі її змісту, у кращому разі, скромне дослідження аспірантського рівня 1–2-х авторів за вузькою темою. Для самостійного фінансування та просування публікації у таких співробітників зазвичай немає ні коштів, ні можливостей. І тут на допомогу приходить згадана піраміда. В результаті формується численний авторський колектив статті, який складається з багатьох докторів і кандидатів наук та молодих вчених, ніяк не пов'язаних зі змістом публікації, часто взагалі незнайомих, котрі представляють багато організацій різних міст та регіонів країни.

Масштаби руйнівної діяльності цього журналу щодо спортивної науки України вражають. Яскраво проявляється це у численних публікаціях низької якості, вражених плагіатом, що виявляється не лише у масовій приписці до авторського колективу людей, які не мають жодного стосунку до змісту статей, а й у придушенні академічної незалежності молоді, яка здійснювала дослідження, та цинічному присвоєнні її праці.

Вражаючими є і цифри відвідування сайту цього журналу, які наочно відображають рівень його професійного авторитету та стилю діяльності. Кількість відвідувань сайту фахівцями України набагато перевищила 40 тис., у той час як фахівцями самої Румунії – трохи більше ніж 3 тис., тобто більш ніж у 13 з лишком разів рідше. Фахівці з 10 прилеглих до Румунії країн разом узятих, із досить розвиненою спортивною наукою (Словенії, Чехії, Хорватії, Угорщини, Болгарії та ін.) зверталися до сайту цього журналу приблизно вчетверо рідше порівняно з українськими авторами.

Співпраця фахівців України, які працюють у сфері спортивної науки, з цим та подібними журналами призвела і до дивовижного ефекту щодо формування колективів, об'єднаних не науково-дослідною роботою у певній галузі, а приналежністю до численних авторських колективів, опублікованих статей. У низки вчених України в результаті співпраці з такими журналами утворилося від 60–70 до 120–140 співавторів, більша частина з яких навіть не знайома один з одним.

Звичайно, винуватцями всієї цієї непристойної діяльності, яка руйнує самі основи науки і приносить у неї найгірші прояви недоброчесності, примітивного кар'єризму та безвідповідальності, є всі залучені автори публікацій. Але свою частку відповідальності має взяти на себе і Університет Пітешті (Румунія), який допустив функціонування наукового журналу, який зневажає базові принципи наукової доброчесності, а також адміністрація та співробітники бібліографічної та реферативної бази Scopus, які допустили визнання такого журналу.

Така ж ситуація як із публікаціями статей в останні роки склалася і за участю вчених України у різних міжнародних конгресах та конференціях. Якщо ознайомитися зі звітами багатьох співробітників вищих навчальних закладів, то не важко переконатися у їхній виключно активній міжнародній діяльності, підтвердженій участю у різних наукових форумах, що проводяться у багатьох країнах світу. Пропозиції про участь у таких заходах, як правило, з широкою географією (від Буенос-Айреса та Нью-Йорка до Сінгапуру і Токіо) та таким же різностороннім змістом, що припускає участь фахівців різних галузей знань, заповнили мережу Інтернет. Подавши заявку на участь та перерахувавши організаторам невеликий вступний внесок, через кілька днів, не виходячи з дому, можна стати власником друкованої праці та сертифікату учасника великої міжнародної наукової події, відобразити свою участь у звітах, використовувати для демонстрації творчої активності. У переважній більшості випадків всі ці заходи є локальними комерційними проектами, що не мають нічого спільного з реальною науковою діяльністю та поширенням її результатів, а є псевдонауковими маніпуляціями аферистів. Тому поки ефективність діяльності вчених оцінюватиметься за наявністю подібних сертифікатів, а не за реальною участю у конференціях з доповідями, виступами в дискусіях, детальними звітами про участь, пропозиціями щодо використання отриманих знань та досвіду, цей псевдонауковий прояв активності процвітатиме і поширюватиметься, руйнуючи сектор наукової діяльності.

ПРО ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ЯКІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

На жаль, у багатьох представників спортивної науки відсутнє належне розуміння відповідальності за результати наукових досліджень, які публікуються, і рекомендації, що випливають з них. Немає розуміння того, що підготовка та змагання у сучасному спорті є екстремальною сферою діяльності з величезними фізичними та психічними навантаженнями, численними факторами ризику не тільки для спортивної кар'єри, але й для здоров'я та життя спортсменів. Якби таке розуміння було, то не було б численних публікацій, зміст яких входить у суперечність із сучасною системою достовірних знань, що спираються на величезний масив результатів серйозної експериментальної та теоретичної роботи, а також передової світової практики. Прикладів тому – безліч і вони стосуються багатьох країн,

як благополучних у соціально-економічному плані, і неблагополучних, як із високорозвиненими спортом і спортивною наукою, так і відсталими щодо цього.

Фахівці, у яких відсутня наукова доброчесність і соціальна відповідальність, не усвідомлюють, що їхня безвідповідальність може серйозно позначитися на долі спортсменів, які повірили у сфабриковані та фальсифіковані результати досліджень, призвести до марно витрачених років життя, матеріального та соціального розчарування, травм, захворювань, зниження якості та тривалості життя. У медицині автори багатьох наукових праць, недобросовісний зміст яких призвів до негативних наслідків щодо здоров'я та життя людей, піддаються судовому переслідуванню та серйозним покаранням, включаючи відлучення від професії та позбавлення волі. Щодо результатів досліджень та практичних рекомендацій, які пов'язані з підготовкою спортсменів і здатних привести до тяжких наслідків щодо професійної діяльності та здоров'я спортсменів, такої практики немає, що не може не позначитися на професійній майстерності та рівні відповідальності вчених, які працюють у галузі спорту.

Гонитва за кількістю публікацій, поспіх і безвідповідальність під час підготовки статей та дисертаційних робіт приводять багатьох авторів до «новацій», не підкріплених знаннями та результатами сумлінно проведених досліджень. Внаслідок цього інформаційний простір наповнюється безглуздими, шкідливими та небезпечними висновками та рекомендаціями. Це проявляється не тільки в численних статтях, але і в багатьох дисертаціях, які з дивовижною частотою захищаються протягом останніх років. Наприклад, в одній з нещодавно захищених робіт [13] у структурі 13-тижневого етапу підготовки спортсмена до головних змагань року – відбіркового чемпіонату України та наступного за ним чемпіонату світу, – весь зміст підготовки до національного чемпіонату рекомендується будувати виключно на матеріалі загальної фізичної підготовки, силової підготовки у «залі штанги» та підвищенні аеробної спроможності. Робота над розвитком спеціальних швидкісних можливостей, спеціальної витривалості згідно з представленою схемою (див. рис. 2 [13]) взагалі не планується.

Не менш вражаючими є рекомендації, що містяться в дисертаційній роботі, присвяченій структурі та змісту етапу безпосередньої підготовки до головних змагань спортсменів, які спеціалізуються в легкоатлетичному десятиборстві [1]. Безпосередньо перед головними змаганнями (див. табл. 4 [1]) планується триденний ударний мікроцикл, до того ж супроводжуваний тестуванням підготовленості спортсменів. Добре відомо, що ударні мікроцикли передбачають застосування максимальних навантажень, що призводить до глибокої втоми й є потужним фізичним та психоемоційним стресом. Відновлювальні реакції після сумарного навантаження таких мікроциклів можуть тривати протягом 3–5 днів. І на такому фоні рекомендується участь у головних змаганнях, які висувають граничні вимоги до організму спортсменів. Природно, що результати

подібної роботи у разі їх використання не лише позбавляють спортсмена можливості успішного виступу, а й є найсерйознішим ризиком для його здоров'я.

Дивно, що авторами цих дисертаційних робіт є відомі спортсмени, які досягли високих досягнень на світовій арені. Зрозуміло, що самі вони ніколи так не тренувалися і додуматися до такого абсурду не могли. Тому виникає природне питання до процесу підготовки подібних робіт, наукових керівників, рецензентів, опонентів, структур, відповідальних за контроль над підготовкою дисертацій: яким шляхом можна було отримати подібні результати і як вони пройшли через усі етапи контролю та завершилися захистом? І тут найменше слід звинувачувати атлетів, які в умовах вкрай напруженої підготовки та змагальної діяльності, довірилися людям, які надавали їм допомогу, думаючи лише про досягнення результату, а не про відповідальність та доброчесність.

Експериментальні дослідження у сфері підготовки спортсменів найчастіше пов'язані з використанням різноманітних тестів. І тут постає проблема побудови програм тестування, виділення в них найбільш значущих показників, підбору супутньої діагностичної апаратури та вибору інформативних даних, планування та реалізації програм тестування. Необхідною умовою для розробки та використання тестів є висока кваліфікація фахівців, які розробляють програми тестування та інтерпретують отримані дані [28, 70]. Не менш важливим є забезпечення ідентичності умов, у яких проводяться дослідження. Обов'язковим є 7-денне відновлення після тренування, що передувало, стандартний режим дня і тренування протягом попередніх тестувань 72 годин. Необхідним є й облік таких факторів, як час доби, одяг, погода та температура навколишнього середовища, харчування, сон, гідратація організму, розминка, досвід застосування тестів, мотивація спортсменів. Не менш важливими є стандартизація апаратури та спорядження, їхня відповідність специфіці виду спорту, етапу підготовки, виду контролю, тимчасовий режим тестування, присутність або відсутність при проведенні тестувань тренерів, спортсменів [70]. Всі ці фактори можуть суттєво впливати на надійність та інформативність тестування, а відсутність контролю за ними може призводити до неадекватних оцінок, що не так допомагають спортсменам і тренерам, як дезінформують їх [26].

Аналізуючи зміст наукових досліджень, які проводяться в нашій країні, а також знайомлячись із практикою обстеження спортсменів у системі науково-методичного забезпечення їх підготовки, а також подальшим використанням отриманих даних у підготовці публікацій та дисертаційних робіт, доводиться стикатися з масовими порушеннями найважливіших вимог до проведення досліджень, що знецінює отримані дані чи штовхає фахівців на їх фабрикацію чи фальсифікацію. Пояснення практики, що склалася, відсутністю належної матеріально-технічної бази, складністю відволікання спортсменів від тренувального процесу для проведення обстежень не виправдовують таке становище.

Тому мають рацію ті тренери, які відмовляються від допомоги вчених та замінюють громіздке і утруднене тестування, що не відповідає вимогам інформативності та надійності, простішими, але значно більш інформативними та надійними методами – різноманітними специфічними для виду спорту тестами, що відображають найважливіші елементи тренувальної та змагальної діяльності, сучасними методами контролю частоти скорочень серця, а також методами суб'єктивної оцінки спортсменом свого стану, динаміки розвитку підготовленості, переносимості навантажень, прогресу в розвитку рухових якостей, оцінки станів втоми, відновлення, розвитку перевтоми та ін.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Інтенсивний розвиток науки у другій половині ХХ ст. та підвищення престижності роботи в різних її галузях супроводжувалося збільшенням кількості наукових журналів, збірників праць наукових конгресів і конференцій і, природно, постійно зростаючою кількістю статей, монографій, матеріалів конференцій та ін. Паралельно збільшувалася і кількість випадків недоброчесності в науці та порушення основних принципів проведення наукових досліджень.

Пріоритет в активній боротьбі з науковою недоброчесністю, особливо з такими її крайніми проявами, як фабрикація та фальсифікація наукових даних, а також плагіат, безсумнівно, належать науковій спільноті та державним органам США. Ще на початку 1980-х років там були створені інформаційні системи, в яких містилася інформація про неналежну поведінку вчених, звинувачення та санкції. У наступні роки були створені організації для боротьби з науковою недоброчесністю, розроблені вимоги до наукових досліджень, що виключають різні види шахрайства. А у 2000 р. Національна рада з науки і технологій – виконавчий орган при Президенті США – опублікувала остаточний варіант федеральних правил щодо досліджень, фінансованих державою. У них викладено стандарти проведення досліджень, дано визначення неналежного дослідження, викладено різні види наукової недоброчесності – фабрикації, фальсифікації, плагіату та ін., методи контролю якості досліджень, реакції на випадки наукової недоброчесності [10].

З деяким запізненням подібну роботу було розгорнуто й у багатьох європейських країнах – Німеччині, Франції, Великобританії, Фінляндії, Португалії, Данії, Норвегії. Було створено різні органи та служби для боротьби з науковою недоброчесністю, розроблено та реалізовано відповідні програми з широкою участю громадськості. Не залишилися осторонь створення етичних кодексів і забезпечення відповідальності за якість досліджень і багато країн Азії, Центральної та Південної Америки.

До сьогодні діяльність із забезпечення доброчесності в дослідженнях, яка проводиться в різних країнах світу та у різних галузях наукової діяльності, досить уніфікована щодо принципів її забезпечення, стандартів та норм організації та проведення досліджень, публікації їх результа-

тів, форм наукового шахрайства, санкцій щодо вчених, які допустили фабрикацію, фальсифікацію, плагіат, інші види порушень наукової доброчесності. Залежно від тяжкості порушень принципів наукової етики, санкції можуть передбачати від різноманітних покарань адміністративного та громадського характеру до довічного відлучення від наукової діяльності та кримінального переслідування.

Нині у світі не існує міжнародних організацій, пов'язаних із забезпеченням етики проведення наукових досліджень та публікацій у сфері фізичної культури та спорту. Однак такі організації активно працюють стосовно широкого спектру галузей науки та видавничої діяльності або окремих наукових напрямів, або виду видань, зокрема – наукових журналів.

Знання та досвід, накопичені численними організаціями, зацікавленими у збереженні та зміцненні етики наукових досліджень, узагальнені авторитетними міжнародними організаціями.

Однією з таких організацій, діяльність якої багато в чому формує стандарти та політику у сфері академічної доброчесності, є створений у США на початку 1990-х років Міжнародний центр академічної доброчесності (ICAU). Цей Центр є підрозділом Інституту етики Університету Клемсона (в штаті Південна Кароліна) і об'єднує багато університетів, коледжів та організацій різних країн світу. Нещодавно членом цього центру стало Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти МОН України. У структурі цього агентства створено та функціонує Комітет з питань етики, що забезпечує впровадження у систему освіти і науки України політики Міжнародного центру академічної доброчесності, викладеної у прийнятому ним базовому документі «Фундаментальні цінності академічної доброчесності» [31].

Розробка і впровадження вимог щодо забезпечення доброчесності у наукових дослідженнях та публікації їх результатів покладено в основу діяльності іншої авторитетної організації – Міжнародного комітету з етики публікацій (COPE), заснованого у 1997 р. у Великій Британії. За роки свого існування COPE, який перетворився на авторитетну організацію, визнану в більшості країн світу з високорозвиненою наукою, розробив серії посібників з організації роботи наукових журналів, підготовки, рецензування та публікації наукових статей, боротьби з порушенням принципів академічної доброчесності, характеристики її порушень та санкцій особам, які зневажають принципи інтелектуальної чесності. Численні члени цієї організації, виступаючи представниками COPE в своїх країнах, сприяють поширенню стандартів та принципів публікаційної етики та інтелектуальної доброчесності. Заявку на вступ до COPE подала редакція журналу «Наука в олімпійському спорті», який видається в Україні.

На сьогодні принципи етики публікацій, розроблені COPE, покладено в основу діяльності переважної більшості серйозних наукових журналів, які видаються в різних країнах світу. Ці принципи розкрито стосовно діяльності редакторів, авторів, рецензентів. Редактори журналів відпо-

відають за забезпечення оцінки інтелектуального змісту запропонованих рукописів; за збереження конфіденційності ідей та результатів досліджень до їх опублікування; за недопущення публікації робіт із вираженими ознаками плагіату; за вирішення претензій, що стосуються рукописів, за недопущення порушення авторських прав. Автори рукописів несуть персональну відповідальність за новизну, оригінальність та достовірність результатів досліджень; за відсутність будь-яких форм плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів досліджень, за наявність у складі авторського колективу всіх осіб, які реально брали участь у дослідженнях; за відсутність у числі авторів осіб, які не брали участі у дослідженнях. Рецензенти повинні забезпечувати об'єктивну оцінку представленого рукопису; не використовувати матеріал рецензованого рукопису в особистих цілях; зберігати конфіденційність розгляду рукопису, не передавати його для вивчення третім особам [2].

Серйозний внесок у розробку принципів, які лежать в основі наукової доброчесності, та обов'язків вчених щодо їх дотримання внесли на Всесвітній конференції з питань доброчесності в наукових дослідженнях, яка регулярно проводиться, починаючи з 2007 р. Особливо продуктивною щодо цього виявилася друга конференція, проведена в 2010 р. в Сінгапурі. За її підсумками було прийнято «Сінгапурську заяву про доброчесність у дослідженнях» (Додаток 1), в якій винятково чітко визначено принципи дотримання доброчесності в науці та обов'язки дослідників. Цей документ вплинув на стандартизацію методології проведення досліджень, дотримання етичних принципів у науково-дослідній роботі та публікаційній активності, боротьбу з науковою недоброчесністю, очищенню науки від злочинних посягань.

У сучасному світі переважна більшість університетів та наукових установ, які приділяють належну увагу цій стороні досліджень та публікацій, будують свою діяльність із забезпечення наукової доброчесності на «Фундаментальних цінностях академічної доброчесності» ICAU [31], розробленому COPE «Посібнику з розробки публікацій» [40] та «Сінгапурській заяві про доброчесність у дослідженнях» [65]. Цим же шляхом мають піти і представники спортивної науки України.

НАСКІЛЬКИ ЕФЕКТИВНИЙ «АНТИПЛАГІАТ»

Останнім часом боротьбу з плагіатом намагаються звести до використання різних онлайн-систем та програм для перевірки текстів на плагіат. Однак ці онлайн-системи та онлайн-програми є вкрай недосконалими, та й до того ж постійно вдосконалюються способи їхньої дезінформації. Зокрема, в Інтернеті наводяться докладні інструкції щодо такої обробки чужих текстів, які роблять «запозичення» недоступними для виявлення плагіату.

Інтернет рясніє і рекомендаціями щодо перетворення чужого тексту на власний – шляхом маніпуляцій зі словами, фразами, синонімами, використання особливостей виділення цитованих ділянок чужого тексту, змін текстових конструкцій, перефразувань тощо. Популярним є і

комп'ютерний переклад іноземною мовою з наступним зворотним перекладом з іноземної та подальшим редагуванням.

Ще більш простий спосіб – вдатися до професійного рерайтингу – «ручної» роботи фахівців, які переписують тексти робіт – зі збереженням суті, змісту, структури – і при цьому гарантують недоступність будь-якої антиплагіатної онлайн-програми. На ринку таких послуг працюють компанії, які за невелику грошову суму нададуть «запозиченому» чужому тексту всі риси оригінального.

Відсутність у цих програмах доступу до всіх електронних ресурсів, як і відсутність великої частини робіт в електронних базах, а також неможливість перевірки текстів, перекладених з інших мов, складності виявлення рерайтингу тощо вкрай обмежує можливості онлайн-програм та онлайн-систем. Вони можуть використовуватися лише як технічні помічники під час роботи експертів – тим більше, що результати, отримані за допомогою програм та систем, не мають юридичної сили.

Перевірка текстів публікацій на наявність у них плагіату з використанням для цього інформаційних програм відбувається за стандартною схемою: файл з текстом завантажується в інформаційну систему, яка зіставляє його з наявною базою даних, знаходить частини тексту, що збігаються, та надає інформацію про обсяги та джерела запозичення.

Але для того, щоб перевірка була об'єктивною, необхідно, щоб щонайменше потенційні джерела для запозичення знаходилися у відповідних базах даних і були видані мовою контрольованої роботи. У протилежному випадку будь-яка перевірка буде безглуздою. За наявності необхідного обсягу інформації в базах даних можливості будь-якої автоматизованої системи виявлення плагіату обмежуються виявленням повного та прямого плагіату, певною мірою рерайтингу. Але ці системи безсилі у виявленні фабрикації, фальсифікації, крадіжки інтелектуальних досягнень, які відображені в ідеях, гіпотезах, концепціях, що відображають наукову новизну та цінність.

Таким чином, будь-який аналіз щодо можливого використання плагіату вимагає фахівців, тоді як автоматизовані системи перевірки на плагіат можуть надати їм лише технічну допомогу. Експерти неодноразово підкреслювали, що результати, які видає сервіс виявлення плагіату, є лише інформацією для фахівця в конкретній галузі знань, котрий тільки й може прийняти рішення про наявність недобросовісних запозичень. Тому контроль за виявленням плагіату в дисертаційних роботах лише на основі використання автоматизованих систем є абсолютно неефективним [33]. Це чудово розуміють у Комітеті з етики публікацій, який розробив детальні рекомендації щодо виявлення численних форм недоброчесності в наукових публікаціях, починаючи від проблем з авторством і закінчуючи фабрикацією, фальсифікацією, плагіатом та численними маніпуляціями з чужими текстами та ілюстративним матеріалом, менш за все покладаючись на системи електронного контролю [40].

Однак у сучасній Україні ефективний контроль за фабрикацією та фальсифікацією даних і плагіатом вкрай обмежений. Зумовлено таке становище низкою причин. По-перше, величезною кількістю представлених до захисту дисертаційних робіт та публікацій. По-друге, явно недостатньою кількістю експертів, здатних реально оцінити їх зміст. І, нарешті, по-третє, формалізмом та недосконалістю системи захисту дисертацій, за якої принципові фахівці штучно виключені з процесу, а опоненти, як правило, грають роль адвокатів. І це призводить до наївної орієнтації на онлайн сервіси і програми виявлення у дисертаційних роботах повного і прямого плагіату, тобто найпростіших і примітивних форм, використовуваних відверто бездарними і позбавленими свідомості представниками псевдонауки, й водночас відволікає від виявлення порушень у незрівнянно значущих характеристиках наукових праць – їх принципової новизни, наукової значимості, достовірності. В результаті у значній частині, якщо не в переважній більшості дисертаційних робіт, наукова новизна, відображена в таких фразах, як «нами вперше у світовій науці отримано принципово нові знання, виявлено закономірності, принципи, розроблено принципово нові концепції тощо», є безперечним плагіатом, тиражуванням загальновідомих знань, давно представлених у спеціальній літературі, включаючи підручники для вищих навчальних закладів.

САНКЦІЇ ЩОДО ПОРУШНИКІВ НАУКОВОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ

Санкції для порушників принципів наукової доброчесності повинні співвідноситися з уявленнями, що склалися в науково-освітньому середовищі, які є однозначними і можуть бути проілюстровані кількома прикладами.

Ставлення до плагіаторів чітко визначив президент Національної академії наук України академік Анатолій Загородній: «Морально здорове середовище природним шляхом відкидає пройдисвітів і негідників, а хвора спільнота є для них цілющим середовищем» [15]. Л. Баткін – відомий фахівець у галузі історії та теорії культури, який представляє відому харківську школу мистецтв, зазначає, що «Плагіат – це крадіжка у збоченій формі, підвищеній соціальній небезпеці. Як такий він має бути зазначений окремим пунктом у Кримінальному кодексі з санкцією від звільнення з роботи та відповідного запису у трудовій книжці до п'ятирічного ув'язнення (можливо, умовного). При забороні на п'ять років друкуватись та оприлюдненні вироку у спеціальній пресі» [3]. Відомий експерт у галузі сучасних технологій виявлення плагіату, виконавчий директор компанії «Антиплагіат» Ю. Чехович відзначає, що в цивілізованому академічному середовищі не лише відвертого плагіату, а й «одного факту використання технічних засобів для маскуванню плагіату достатньо, щоб швидко та безповоротно покинути стіни навчального закладу – і, найімовірніше, без права повернення у професію» [33].

Проблема наукової доброчесності стала предметом наукових досліджень Т. Виноградова. Відомий фахівець у цій галузі, узагальнюючи результати досліджень щодо ви-

явлення особистісних рис людей, схильних до наукового шахрайства, зазначає, що для них характерні жадібність, честолюбство, кар'єризм, нездатність керувати своїми емоціями, що супроводжується відсутністю самоконтролю, усвідомлення наслідків своїх вчинків, вираженою несприйнятливостю до суспільної думки, ризику та покарання. Тобто для них характерні якості, які мають злочинці у будь-яких галузях, а не тільки в науці [10]. А відомий професор у галузі медицини з Гарвардського університету Е. Браунуолд стверджує, що на плагіат і фальсифікацію йдуть люди із порушеною психікою, чия поведінка не має нічого спільного з поведінкою нормального вченого [64].

Законодавством України, як і більшості інших країн, передбачено кримінальну, адміністративну та цивільно-правову відповідальність за плагіат у сфері наукових досліджень. Різні межі цієї відповідальності відображені у ст. 512 Цивільного кодексу України, ст. 433–456 Кримінального кодексу України, у ст. 41, 54 Кодексу України про адміністративні правопорушення та у ст. 176 Закону України «Про авторське право та суміжні права». Залежно від тяжкості правопорушень та злочинів, пов'язаних з плагіатом, покарання за них можуть змінюватись у досить широкому діапазоні: від грошових штрафів різної величини та обмеження прав обіймати певні посади – до виправних робіт на строк до двох років та позбавлення волі. При цьому передбачено також знищення всіх екземплярів публікації, в якій виявлено плагіат.

На жаль, практика показує, що наявність цих законодавчих актів слабо впливає на вирішення проблеми академічної недоброчесності – навіть щодо такого очевидного явища, як плагіат, не кажучи про низку інших не менш, а іноді й більш небезпечних її форм. Юридична розпливчастість поняття «плагіат», можливість його різного трактування, необхідність доказу того, що крадіжка чужого авторства здійснена свідомо та зловмисно, пов'язана з отриманням матеріальної вигоди, та завданням правовласнику матеріальної шкоди значно ускладнює боротьбу з цим явищем у кримінально-правовій площині. Не можна не бачити і певних розбіжностей у змісті різних законодавчих актів, що ускладнюють застосування адекватних санкцій до порушників. Особливою проблемою переслідування порушників принципів академічної доброчесності є концентрація уваги у різних законодавчих актах на плагіаті, хоча значно небезпечнішими є фабрикація та фальсифікація наукових даних.

Тому чимало фахівців обґрунтовано вважають, що є необхідність переміщення більшої частини боротьби з академічною недоброчесністю з кримінально-правової відповідальності у цивільно-правову [5, 11, 23 та ін.].

Враховуючи масовість порушень та наявність їх численних форм, таке переміщення здатне суттєво підвищити відповідальність вищих навчальних закладів та науково-дослідних організацій у справі боротьби з плагіатом та іншими проявами наукової недоброчесності, сконцентрувати увагу не стільки на повному та прямому плагіаті, рерайтингу, тобто примітивних формах крадіжки, скільки на фабрикаціях та фальсифікаціях, незаконному запози-

ченню ідей, гіпотез, технічних рішень, висновків, ілюстрацій та інших видів інтелектуальної діяльності, виражених в об'єктивній формі [12, 22].

На такий підхід орієнтує і зміст «Сінгапурської заяви про доброчесність у дослідженнях» [65], яка після її прийняття на всесвітній конференції з боротьби із порушеннями доброчесності в науці стала у більшості країн базовим документом для діяльності у цій галузі. Особливо важливо відзначити ту частину згаданого документа, яка зобов'язує надання максимальної гласності усім випадкам неприйнятної поведінки дослідників, включаючи фабрикацію і фальсифікацію даних, плагіат, а також безвідповідальних дій, що підривають достовірність досліджень, – таких як, недбалість, необґрунтовано складений список авторів, приховування протиріч, нехтування аналітичними методами. Таким чином, звертається увага на необхідність боротьби не тільки з такими проявами недоброчесності, як фабрикація та фальсифікація даних і плагіат, але й з усіма діями, здатними позначитися на якості досліджень, достовірності та надійності їх результатів, що принципово розширює та поглиблює підхід у протидії науковій недоброчесності.

Цією ж заявою на наукові установи, журнали, професійні асоціації та інші організації, пов'язані з проведенням досліджень, покладається обов'язок розробки спеціальних процедур для розгляду звинувачень у неприйнятній поведінці та інших безвідповідальних діях дослідників та оперативне вживання належних заходів. Ці ж організації зобов'язуються «формуєвати та підтримувати умови, що сприяють сумлінному проведенню досліджень, за допомогою освіти, чіткої політики та обґрунтованих стандартів професійного просування, сприяючи сумлінному проведенню досліджень» [65].

Важливо, спираючись на світову практику, пов'язати систему санкцій з видами та тяжкістю порушень принципів академічної доброчесності. Звичайно, такі грубі, свідомо та широко представлені порушення академічної доброчесності, як фабрикація, фальсифікація та плагіат, вимагають виключення порушників з наукового та освітнього середовища, оцінку їх діяльності як грубо зневажливої до законодавства і потребуючої розгляду у кримінально-правовій площині. Що ж стосується цивільно-правових відносин, то в них подібні злочини передбачають однозначне відлучення плагіатора від наукової та освітньої сфер діяльності. У випадках, якщо це не робиться, впливає однозначний висновок про ураження всієї організації плагіатом, фабрикацією, фальсифікацією та іншими формами академічної недоброчесності [10, 15].

У менш значущих випадках прояву наукової недоброчесності до порушників рекомендується застосування таких санкцій:

- публікація у журналі повідомлення про плагіат;
- редакційна стаття з повною інформацією про порушення;
- відмова приймати в майбутньому рукописи від особи, викритої у плагіаті, а також від установ, відповідальних за неправомірну поведінку їхніх співробітників;

- офіційне вилучення публікації з наукової літератури, інформування редакцій інших журналів та індексуючих органів;

- офіційне звернення до органів та організацій, що контролюють етику наукових досліджень та боротьбу з її порушеннями [40].

У випадках грубих порушень наукової етики об'єктивна громадська оцінка наукової недоброчесності конкретного фахівця та висвітлення його неприйнятних для науки вчинків у пресі призводять до реального відторгнення плагіаторів та шахраїв від наукової спільноти – навіть у випадках, якщо їм якимось чином вдалося зберегти посади та формально залишитися в академічному середовищі. У цьому випадку навіть диплом про науковий ступінь перетворюється на порожній аркуш паперу, а відповідна надбавка до зарплати за науковий ступінь – постійним нагадуванням про те, що вона є результатом не наукових досягнень, а крадіжки та шахрайства.

ПРО ОСНОВНІ ВИМОГИ ДО НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Міжнародним комітетом з етики публікацій (COPE) розроблено чіткий посібник із підготовки публікацій, який знайшов широке визнання як стандарт з етики наукових публікацій. Наведемо деякі з обов'язкових вимог, які впливають з цього керівництва.

Дослідження, яке покладено в основу наукової публікації, має відзначатися безперечною актуальністю, бути добре спланованим, всебічно забезпеченим та етично схваленим. Необхідно заздалегідь узгоджувати точні ролі авторів та співробітників, колектив авторів майбутньої публікації, що відображатиме результати дослідження. Кожен автор як мінімум, повинен відповідати за конкретну частину дослідження, підтверджувати конкретний інтелектуальний внесок у концепцію, організацію та проведення дослідження, аналіз результатів, написання наукового звіту, статті, розділу монографії. Якщо немає завдання, яке обґрунтовано приписано конкретній людині, її авторство в роботі є неприпустимим. Всі автори мають нести відповідальність за зміст публікації, однак особлива відповідальність покладається на керівника дослідження, який має забезпечувати контроль участі авторів та співробітників, об'єктивний аналіз первинних результатів, неприпустимість фабрикації та фальсифікації даних, довгострокове зберігання та доступність перевірки дослідницьких матеріалів [40].

Вимоги до науково-дослідної роботи та публікацій розширено у «Сінгапурській заяві про доброчесність у дослідженнях». Серед багатьох обов'язкових вимог – суворе дотримання стандартів, які регулюють проведення досліджень; документування всього ходу досліджень таким чином, щоб забезпечити можливість їхнього відтворення; у списку авторів повинні бути всі ті й лише ті, хто відповідає прийнятним критеріям авторства; дослідники не повинні виходити за межі їхньої визнаної професійної компетентності; дослідники зобов'язані повідомляти упо-

вноваженим органам про всі випадки неприйнятної поведінки дослідників – фабрикації та фальсифікації даних, плагіат, недбалість, використання неадекватних методів, необґрунтованість списку авторів [65].

Дотримання вимог, що містяться у цих документах, розкрито в численних публікаціях, які стосуються як науки в цілому, так і спортивної науки, зокрема. Покажемо на окремих прикладах основні з цих вимог, що стосуються як науково-дослідної роботи, так і публікації її результатів.

В основі будь-якого наукового дослідження має лежати актуальність дослідження, визначення його місця у прогресі конкретної галузі знань, опора на вже накопичені світовою наукою достовірні знання. Абсолютно неприпустимо при обґрунтуванні актуальності тем спиратися на обсяг інформації, обмеженої груповими інтересами з відповідним до них проведенням досліджень, обробкою їх результатів та підготовкою публікацій із численними випадками самоцитування та внутрішньогрупового цитування, покликано не об'єктивно відобразити отримане знання, а штучно підвищити індивідуальні індекси цитування.

Підхід до розробки будь-якої теми має спиратися на сучасні знання світового рівня, викладені в авторитетних та визнаних виданнях. Слід об'єктивно оцінювати власний внесок у розробку того чи іншого питання, не допускати гіпертрофованої уваги до власних робіт і публікацій колег і, тим більше, замовчування результатів інших дослідників, незалежно від мови, якою опубліковані їхні праці, належності до наукових шкіл або країн проживання.

На жаль, у світовій спортивній науці проявляється масове порушення цього принципу. Особливо яскраво це проявляється в американській спортивній науці, представники якої не схильні звертатися до знань, викладених, наприклад, європейськими мовами фахівцями Німеччини, Італії, Росії, України, Франції.

Самоізоляція протягом кількох останніх років від світової спортивної науки більшості фахівців України призвела до того, що в бібліографічних покажчиках більшості статей наводяться численні посилання на власні публікації, публікації інших українських авторів – за майже повної відсутності інтересу до робіт останніх років зарубіжних фахівців, які пішли далеко вперед у науковому пошуку.

Будь-яка наукова робота, поряд з її актуальністю, має забезпечуватись коректним використанням вже накопичених знань. Для будь-якого наукового тексту характерне використання матеріалу різних літературних джерел інших авторів у інформаційних, дослідницьких, критичних, дискусійних, науково-організаційних та інших цілях. Запозичення матеріалу інших авторів найчастіше здійснюється у вигляді прямого (дослівна витримка з чужого тексту) або непрямого (довільне викладення чужого тексту без зміни змісту) цитування. Джерелом цитування має бути загальнодоступний твір; обсяг цитування має бути виправданий його метою; цитування повинне точно відповідати оригіналу; до кожного конкретного випадку цитування має бути позначене джерело цитування та ім'я автора. Порушення порядку запозичення матеріалу чужих робіт розглядаєть-

ся як порушення законодавства та принципів академічної доброчесності та тягнуть за собою, залежно від тяжкості порушень, кримінальну, адміністративну, цивільно-правову чи дисциплінарну відповідальність [12].

Згідно зі світовою практикою, підготовка серйозної наукової статті займає від 4–5 до 7–8 місяців, а огляд по складній і актуальній проблемі може вимагати 3–5 років.

Аналізуючи політику серйозних журналів, які зацікавлені у своїй репутації і тому не бажають опинитися в числі «хижацьких» видань, які широко промишляють публікаціями «сміттєвих» статей, що заповнили собою інформаційний простір, неважко переконатися в тому, що справді наукові журнали дуже ретельно ставляться до своїх авторів, аналізуючи їхню приналежність до наукових установ, коло наукових інтересів, раніше видані роботи, авторитет та репутацію в науковому середовищі.

Аналогічним є і ставлення серйозних наукових журналів до підбору рецензентів – особливо в аспектах, пов'язаних з їхньою кваліфікацією, незалежністю, об'єктивністю та принциповістю. Зміст статей, запропонованих у серйозний науковий журнал, піддається глибокому і всебічному аналізу щодо актуальності і якості представлених матеріалів, джерел їх появи і дотримання принципів наукової етики – особливо у частині, що стосується інформативності і достовірності матеріалу та відсутності плагіату.

На цьому фоні смішно виглядає активність багатьох фахівців спортивної науки, які публікують протягом року багато десятків «наукових» статей, порушуючи своєю діяльністю найважливіші принципи наукової доброчесності, спочатку переводячи свої роботи у категорію «сміттєвих», перетворюючи в цю ж категорію наукові журнали та руйнуючи інформаційно-бібліографічні системи, покликані об'єктивно оцінювати значущість робіт фахівців і засновані на довірі до науки, а не на боротьбу з різним шахрайством, покликаним штучно підвищувати індекси цитування за нульової наукової цінності або навіть шкідливості статей та інших публікацій авторів подібних робіт.

Проблема академічної доброчесності та видавничої етики загострюється у зв'язку з пошуком та реалізацією шляхів підвищення інтенсивності процесу наукової комунікації. Основним з них є препринти, які розміщуються авторами на відкритих платформах. Відмінність препринта від статті – у швидкості публікації, відсутності рецензування та контролю якості.

Протягом кількох років авторитетні журнали та серйозні дослідники негативно ставилися до препринтів, що суттєво впливало на популярність платформ, які їх збирають. Проте нині ставлення до препринтів поступово змінюється: послуги препринтів почали впроваджуватися багатьма серйозними журналами; Scopus планує додати до авторських профілів інформацію про препринти; замовники наукових досліджень стали підтримувати публікацію препринтів, а наявність їх у вигляді проміжних результатів почало впливати отримання грантів; видавці журналів починають активно працювати з препринтами, не бажаючи втрачати контроль над їх змістом та втрачати конкурентні

переваги [17]. До препринтів, інтегрованих з авторитетними журналами, застосовуються ті ж самі вимоги, як і до серйозних журнальних статей, а подальше перетворення препринту в журнальну статтю зазвичай свідчить про високу якість дослідження.

Однією із найгостріших проблем сучасної української спортивної науки є неможливість перевірки достовірності результатів досліджень, об'єктивності висновків та рекомендацій. Навіть поверхневий аналіз змісту дисертаційних робіт опублікованих протягом останнього десятиліття у галузі спортивної підготовки та наукових статей, які їх супроводжують, показує, що більш ніж у 70% з них організаційні основи досліджень, конкретний їхній зміст, застосовані методи виключають можливість їх відтворення та перевірки щодо наукової доброчесності. У більшості випадків ці факти не носять зловмисного характеру, а є наслідком недбалості, нерозуміння значущості детальної інформації про дослідження, без чого не може бути довіри до їхніх результатів.

Особливо важливою є всебічна та точна інформація у тих випадках, коли дослідження проводяться за участю великих груп спортсменів високої кваліфікації, із використанням складних та дорогих методів, а відтворення їх стає практично неможливим. Природно, що в подібних випадках у підтвердженні результатів досліджень різко зростає роль рецензентів, від рівня загальної ерудиції, спеціальних знань, відповідальності та об'єктивності яких залежить не лише оцінка конкретної роботи, а й перспективи подальших досліджень у певній галузі. На жаль, далеко не всі опоненти та рецензенти відрізняються цими якостями, що відображають хвалебні рецензії на відверто неякісні дисертації та наукові статті.

Тут, звісно, є й об'єктивні причини. Кількість дисертаційних робіт і наукових статей, що багаторазово зросла протягом останніх років, при вкрай обмеженій кількості фахівців, здатних до оцінки їх наукового вкладу, оригінальності та обґрунтованості і виявлення елементів недоброочесності, різко знизила якість оцінки наукових досліджень.

У цьому слід визнати позитивною практику відкриття з журналів наукових статей, в яких виявлено фабрикацію, фальсифікацію, плагіат, інші форми наукової недоброочесності. Показовим стало те, що цю практику запровадили солідні видання із чистою репутацією і давніми традиціями. Саме ці журнали, які виявили в статтях, у тому числі виданих багато років тому, випадки шахрайства та недоброочесності, відкликають їх із доповідними повідомленнями та коментарями. Відкликання неякісних публікацій стало перетворюватися на ефективний засіб корекції інформаційного простору, який би слід узяти на озброєння редакціям вітчизняних журналів – і не тільки в галузі спорту.

Що ж до видань, які первісно орієнтовані на низькоякісні роботи та на відсутність уваги до їхнього змісту, то стосовно цих журналів необхідно вирішувати питання не про відкликання статей, а про доцільність існування самих журналів.

Висновки

Ця стаття написана не для того, щоб принизити історичні досягнення спортивної науки України, результативність творчої діяльності багатьох вчених, які, долаючи складнощі сучасного життя, ефективно працюють у різних галузях спортивної науки, збагачуючи систему знань, розкриваючи перспективи її подальшого розвитку, забезпечуючи впровадження досягнень науки у практику освітньої та спортивної діяльності. І не для того, щоб привернути увагу до пройдисвітів та шахраїв, які паразитують на цій ниві та намагаються ототожнити свою низькопробну діяльність зі славною історією вітчизняної спортивної науки та досягненнями українського спорту.

Мета роботи – показати види та масштаби наукової недоброчесності у спортивній науці, розкрити причини постійного збільшення кількості порушень при проведенні досліджень та публікації їх результатів; розкрити принципи, правила та вимоги забезпечення академічної доброчесності у процесі науково-дослідної роботи та публікаційної діяльності; проаналізувати міжнародний досвід боротьби з порушеннями етики у науковій роботі.

Наукова недоброчесність є проблемою, що руйнує базові принципи науки і освіти, зачіпає всі рівні наукової та освітньої діяльності. Тому й боротьба з нею не може вестись тільки на матеріалі окремих випадків та організацій. Тут необхідний загальнодержавний комплексний підхід, спрямований на створення та реалізацію принципів та правил, що не допускають академічної недоброчесності. Формування чіткої державної політики у цій галузі має стати тією основою, на якій тільки і може будуватися та

успішно функціонувати ефективна система протидії фабрикації та фальсифікації даних, плагіату та іншим порушенням у вищих навчальних закладах та наукових організаціях.

Має рацію президент Національної академії наук України Анатолій Загородній, наголошуючи, що боротьба з негативними явищами в науці буде складною та тривалою. І слід зазначити, що ця боротьба не може бути успішною без створення широкої системи, що гармонійно поєднує державне та громадське управління наукою та освітою в Україні, без зміщення відповідальності за академічну доброчесність на широкі верстви громадськості, з поступовим оздоровленням академічного (наукового та освітнього) середовища через діяльність широкого кола громадських об'єднань – наукових рад, наукових та предметних комісій з наданням їм відповідних прав та можливостей.

Про необхідність формування такої системи свідчить світовий досвід, накопичений передовими університетами, науково-дослідними інститутами, видавництвами наукової літератури, редакціями численних наукових журналів, що успішно функціонують. На жаль, у спортивній науці України перейти на такий підхід буде досить складно у зв'язку з ураженням її значної частини вірусом академічної недоброчесності, тривалою ізоляцією від життя та досягнень світової науки та практики, використанням хибних критеріїв ефективності наукових досліджень, величезним багажем публікацій низької якості, внутрішніми зв'язками та відносинами, далекими від принципів академічної доброчесності. Однак піти цим шляхом необхідно.

СІНГАПУРСЬКА ЗАЯВА ПРО ДОБРОЧЕСНІСТЬ У ДОСЛІДЖЕННЯХ

прийнято Всесвітньою конференцією з питань сумлінності у наукових дослідженнях
Сінгапур, 22–24 липня 2010

Преамбула. Цінність та користь досліджень цілком залежать від того, наскільки сумлінно вони виконуються. І хоча відмінності в організації та проведенні досліджень, що визначаються національним та дисциплінарним контекстом, цілком можливі і зустрічаються на практиці, деякі принципи та професійні зобов'язання мають фундаментальне значення для доброчесності у дослідженнях, де б вони не проводились.

ПРИНЦИПИ

- Чесність у всьому, що пов'язане із дослідженням.
- Відкритість ходу та результатів дослідження для зовнішнього контролю.
- Дотримання норм професійної етики та шанобливе ставлення до колег.
- Кваліфіковане проведення дослідження на користь усіх тих, кого воно може стосуватися.

ОБОВ'ЯЗКИ

1. Доброчесність: дослідники відповідають за достовірність своїх досліджень.
2. Суворе слідування нормативним документам: дослідники мають бути у курсі нормативних документів і стандартів, регулюючих проведення досліджень, і слідувати їм.
3. Методи дослідження: дослідники зобов'язані використовувати належні методи, ґрунтуватися у своїх висновках на критичному аналізі отриманих даних та забезпечувати повноту та об'єктивність у викладі та інтерпретації результатів проведених досліджень.
4. Документування дослідження: дослідники зобов'язані вести чітку та точну документацію всього ходу дослідження таким чином, щоб забезпечити можливість верифікації та відтворення їхньої роботи іншими дослідниками.
5. Отримані результати: дослідники зобов'язані відкрито та оперативно інформувати колег про отримані дані та результати відразу після того, як вони зможуть встановити свій пріоритет та обґрунтувати права власності.
6. Авторство: дослідники зобов'язані відповідально ставитися до участі у всіх публікаціях, заявках на отримання фінансування, звітах та інших матеріалах, у яких відображено їх дослідження. До списків авторів мають бути включені всі ті й лише ті, хто відповідає затвердженним критеріям авторства.
7. Висловлення подяки: дослідники у публікаціях зобов'язані вказувати імена та ролі всіх тих, хто надав важливу допомогу у проведенні досліджень, але не відповідає прийнятим критеріям авторства, включаючи тих, хто готував текст, спонсорів, джерела фінансування тощо.

8. Експертна оцінка роботи колег: дослідники зобов'язані представляти чесні, оперативні та ретельно обґрунтовані оцінки роботи колег, дотримуючись при цьому конфіденційності.

9. Конфлікт інтересів: у своїх дослідницьких заявках, публікаціях та виступах перед громадськістю, а також під час проведення будь-яких експертиз дослідники зобов'язані повідомляти про наявні конфлікти інтересів фінансового чи іншого характеру, здатних вплинути на достовірність їх результатів та оцінок.

10. Виступи перед громадськістю: виступаючи у публічних дискусіях щодо застосування та значущості дослідницьких результатів, дослідники у своїх професійних судженнях не повинні переступати межі сфери їхньої визнаної професійної компетентності та зобов'язані чітко відокремлювати свої професійні судження від приватних думок.

11. Повідомлення про безвідповідальність при проведенні дослідження: дослідники зобов'язані повідомляти відповідним уповноваженим органам про всі передбачувані випадки неприйнятної поведінки дослідників, включаючи фабрикацію та фальсифікацію даних, плагіат, та про безвідповідальні дії, що підривають достовірність досліджень, таких як халатність, необґрунтованість даних або використання аналітичних методів, що вводять в оману.

12. Реагування на безвідповідальне проведення досліджень: наукові установи, журнали, професійні асоціації та інші установи, пов'язані з проведенням досліджень, зобов'язані розробити спеціальні процедури для розгляду звинувачень у неприйнятній поведінці та інших безвідповідальних діях, а також для захисту тих, хто сумлінно та з найкращих спонукань повідомляє про подібні дії. Якщо факти неприйнятної або безвідповідальної поведінки підтверджуються, необхідно оперативно вживати належних заходів, включаючи внесення необхідних змін до документації дослідження.

13. Умови проведення досліджень: дослідні установи зобов'язані формувати та підтримувати умови, що сприяють сумлінному проведенню досліджень, за допомогою освітніх заходів, чіткої політики та обґрунтованих стандартів професійного просування, сприяючи створенню сприятливої обстановки для сумлінного проведення досліджень.

14. Міркування суспільного характеру: дослідники та дослідницькі установи повинні усвідомлювати своє моральне зобов'язання, що полягає в необхідності зіставляти можливу користь для суспільства з пов'язаними з їхніми роботами ризиками.

ПЛАГІАТ В ПУБЛІКАЦІЯХ О. ШИНКАРУК

Сучасна політика щодо забезпечення академічної доброчесності вимагає оперативних заходів за усіма фактами неприйнятної та безвідповідальної поведінки при проведенні наукових досліджень та публікацій їх результатів. Наукові установи, видавництва, редакції журналів, професійні асоціації та інші установи, пов'язані з проведенням досліджень, зобов'язані оприлюднювати всі випадки неприйнятної поведінки дослідників, включаючи плагіат, фабрикацію та фальсифікацію даних, а також безвідповідальних дій, таких як недбалість, приховування суперечливих даних, необ'єктивний список авторів та ін.

Виявлення та характеристика порушень академічної сумлінності, їх аналіз та оприлюднення не тільки є засобом оздоровлення наукового середовища, а й важливою складовою освіти та виховання фахівців у галузі науки та освіти, демонстрації абсолютно неприпустимого у наукових дослідженнях.

У цьому Додатку наводяться численні приклади наукової недоброчесності одного з досить відомих фахівців України – професора О. Шинкарук. Парадоксальним є те, що саме цей спеціаліст протягом останнього десятиліття був основною фігурою, покликаною забезпечувати сумлінність у спортивній науці як голова експертної ради ДАК України, а в Національному університеті фізичного виховання та спорту України – директор науково-дослідного інституту, завідувач кафедри інформаційних технологій, член Спеціалізованої вченої ради, керівник низки здобувачів та аспірантів, член комісії з дотримання етичних принципів у наукових дослідженнях.

У Додатку не висвітлюються численні випадки фабрикації та фальсифікації даних досліджень як найбільш небезпечних форм наукової недоброчесності, а також рерайтингу, маніпуляцій з таблицями та малюнками, примарного авторства та інших дрібніших порушень, допущених цим фахівцем. Наводяться лише приклади повного (дослівного) плагіату, який навіть серед найбільш цинічних і безрозсудних порушників академічної сумлін-

ності є рідкістю. Відобразити весь обсяг такого плагіату неможливо, оскільки він зайняв би площу двох-трьох номерів журналу. Тому представимо лише інформацію про окремі великі фрагменти: початкова фраза або її частина, кінцева фраза або її частина, а між ними кількість книжкових рядків дослівного плагіату.

Зазначимо, що така примітивна форма плагіату зазвичай зустрічається в роботах недбайливих студентів, а в науковому середовищі майже відсутня, тому що призводить до неминучого відторгнення порушника з академічного середовища в силу морально-етичної деградації. Але й не звертати уваги до діяльності такого «фахівця» було б неправильно.

Як приклади візьмемо чотири роботи, що стосуються різних видів наукової продукції:

1) навчальний посібник для вищих навчальних закладів «Теорія та методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті» (гриф МОН України № 1/11-1214) [37];

2) монографію «Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования», що відображає результати докторської дисертації [36];

3) наукову статтю «Особенности олимпийской подготовки спортсменов у зарубежных странах» у журналі «Фізичне виховання, спорт та культура здоров'я в сучасному суспільстві» [34];

4) науковий звіт «Технологія відбору та орієнтації спортсменів-початківців у різних видах спорту» за державною темою МОН України [35].

Таким чином, тут ми не торкаємося численних випадків фабрикації та фальсифікації даних досліджень як найбільш небезпечних форм наукової недоброчесності, а також рерайтингу, маніпуляцій з таблицями та малюнками, примарного авторства та інших дрібніших порушень. А наводимо лише ті очевидні прояви, які навіть серед найцинічніших порушників академічної доброчесності є рідкістю.

ОРИГІНАЛ:	ПЛАГІАТ:
<p>СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ В ОЛИМПІЙСКОМУ СПОРТЕ (ГЛАВЫ 33, 34) [28]</p>	<p>ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ: УПРАВЛІННЯ, КОНТРОЛЬ, ВІДБІР, МОДЕЛЮВАННЯ ТА ПРОГНОЗУВАННЯ В ОЛИМПІЙСЬКОМУ СПОРТІ (РОЗДІЛИ 4, 5) [37]</p>
<p>Модели, используемые в спорте, делятся на две основные группы. В первую группу входят: 1) модели, характеризующие структуру соревновательной деятельности; 2) модели, характеризующие различные стороны подготовленности спортсмена; 3) морфофункциональные модели...</p>	<p>Моделі, використовувані в спорті, поділяють на дві основні групи: 1) моделі, що характеризують структуру змагальної діяльності; 2) моделі, що характеризують різні сторони підготовленості спортсмена; 3) морфофункціональні моделі...</p>
<i>Далі 23 книжні рядки дослівного плагіату</i>	
<p>...определить степень детализации модели, т. е. количество параметров, включаемых в модель, характер связи между отдельными параметрами...</p>	<p>...визначити ступінь деталізації моделі, тобто кількість параметрів, включених до моделі, характер зв'язку між окремими параметрами...</p>
<p>Модели, используемые в практике тренировочной и соревновательной деятельности, могут быть разделены на три уровня...</p>	<p>Моделі, використовувані в практиці тренувальної і змагальної діяльності, можуть бути розділені на три рівні...</p>
<i>Далі 22 книжні рядки дослівного плагіату</i>	
<p>...модели соревновательной деятельности борцов или пловцов, отличающихся высоким скоростно-силовым потенциалом и недостаточной выносливостью, и т. п.</p>	<p>...моделі змагальної діяльності борців чи плавців, які відрізняються високим швидкісно-силовим потенціалом і недостатньою витривалістю, тощо.</p>
<p>Модели соревновательной деятельности Модели соревновательной деятельности, достижение которых связано с выходом спортсмена на уровень заданного спортивного результата, являются тем системообразующим фактором, который определяет структуру и содержание процесса подготовки...</p>	<p>4.3. МОДЕЛІ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ Досягнення цих моделей пов'язано з виходом спортсмена на рівень запланованого спортивного результату. Вони є тим системоутворюючим фактором, що визначає структуру і зміст процесу підготовки...</p>
<i>Далі 12 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
<p>...оснащенности, психологических особенностей, ситуации, сложившейся в соревнованиях, и могут существенно отличаться от обобщенных.</p>	<p>...оснащеності, психологічних особливостей, ситуації, що склалася в ході змагань, і можуть істотно різнитися від узагальнених.</p>
<p>Модели подготовленности Модели подготовленности позволяют раскрыть резервы достижения запланированных показателей соревновательной деятельности, определить основные направления...</p>	<p>4.4. МОДЕЛІ ПІДГОТОВЛЕНOSTІ Моделі цієї групи дозволяють розкрити резерви досягнення запланованих показників змагальної діяльності, визначити основні напрями...</p>
<i>Далі 20 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
<p>...технико-тактических действий, параметров функциональной подготовленности для достижения высоких показателей в конкретном виде спорта.</p>	<p>...техніко-тактичних дій, параметрів функціональної підготовленості для досягнення високих показників у конкретному виді спорту.</p>
<p>Морфофункциональные модели Модели этой группы включают показатели, отражающие морфологические особенности организма и возможности его важнейших функциональных систем...</p>	<p>4.5. МОРФОФУНКЦІОНАЛЬНІ МОДЕЛІ Моделі цієї групи включають показники, які відбивають морфологічні особливості організму і можливості його найважливіших...</p>
<i>Далі 9 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
<p>...модели, ориентирующие на достижение конкретных уровней совершенства тех или иных компонентов функциональной подготовленности спортсменов.</p>	<p>...моделі, що орієнтують на досягнення конкретних рівнів досконалості тих чи інших компонентів функціональної підготовленості спортсменів.</p>
<p>Моделирование соревновательной деятельности и подготовленности в зависимости от индивидуальных особенностей спортсменов Эффективность использования обобщенных и групповых моделей для ориентации и коррекции тренировочного процесса особенно высока при подготовке юных спортсменов...</p>	<p>4.6. МОДЕЛЮВАННЯ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ПІДГОТОВЛЕНOSTІ ЗАЛЕЖНО ВІД ІНДИВІДУАЛЬНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ СПОРТСМЕНІВ Ефективність використання узагальнених і групових моделей для орієнтації і корекції тренувального процесу особливо висока в ході підготовки юних спортсменів...</p>
<i>Далі 33 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
<p>...постоянно следует помнить о том, что максимальное развитие индивидуальных задатков должно сочетаться с достаточно гармоничной и разносторонней подготовкой, не входящей, однако, в противоречие с индивидуальностью спортсмена.</p>	<p>...постійно варто пам'ятати про те, що максимальний розвиток індивідуальних задатків повинен сполучатися з досить гармонічною і різнобічною підготовкою що не входить, однак, у протиріччя з індивідуальністю спортсмена.</p>

ОРИГІНАЛ:	ПЛАГІАТ:
Прогнозирование – разработка прогнозов в спорте – форма конкретизации предвидения перспектив развития того или иного процесса или явления, характерного для спортивной деятельности...	Прогнозування – складання прогнозів у спорті – форма конкретизації передбачення перспектив розвитку того чи іншого процесу або явища, характерного для спортивної діяльності...
	<i>Далі 40 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...Экстраполяцию целесообразно использовать в комплексе с методом моделирования и экспертных оценок.	...Екстраполяцію доцільно використовувати в комплексі з методом моделювання й експертних оцінок.
Краткосрочное прогнозирование связано, как правило, с решением задач, возникающих в ходе отдельного тренировочного занятия или серии тренировочных занятий...	Короткострокове прогнозування пов'язане з вирішенням завдань, що виникають у ході окремого тренувального заняття чи серії тренувальних занять...
	<i>Далі 40 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...Отказываясь от привычных, отработанных схем они ставят соперников в сложное положение и добиваются убедительных побед своих команд.	...Відмовляючись від звичних, відпрацьованих схем, вони ставлять суперників у складне становище і домагаються переконливих перемог своїх команд.
Среднесрочное прогнозирование связано с определением наиболее вероятных темпов развития тренированности...	Середньострокове прогнозування пов'язане з визначенням найімовірніших темпів розвитку тренуваності...
	<i>Далі 16 книжних рядків дослівного плагіату</i>
... выявление и характеристику наиболее вероятных конкурентов.	... виявлення і характеристику найбільш імовірних конкурентів.
Долгосрочное и сверхдолгосрочное прогнозирование Долгосрочное прогнозирование направлено на оптимизацию процесса спортивного отбора, подготовки и участия в соревнованиях в течение относительно длительного времени – от 1–2 до 3–4 лет. Особое значение такой прогноз приобретает в связи с решением следующих задач...	Довгострокове прогнозування спрямоване на оптимізацію процесу спортивного відбору, підготовки й участі в змаганнях протягом тривалого часу – від 1–2 до 3–4 років. Особливу роль такий прогноз відіграє в зв'язку з рішенням наступних завдань...
	<i>Далі 57 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...эффективным является анализ составляющих современного спорта с использованием метода экспертных оценок с привлечением для этого специалистов высокой квалификации различного профиля.	...ефективним є аналіз складових сучасного спорту з використанням методу експертних оцінок із залученням для цього фахівців високої кваліфікації різного профілю.
СИСТЕМА ПОДГОТОВКИ СПОРТСМЕНОВ В ОЛИМПЬСКОМ СПОРТЕ (С. 447-451) [28]	ОТБОР СПОРТСМЕНОВ И ОРИЕНТАЦИЯ ИХ ПОДГОТОВКИ В ПРОЦЕССЕ МНОГОЛЕТНЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ (С. 26-29) [36]
...основной объем знаний здесь накоплен в результате практического опыта многих выдающихся спортсменов...	...основной объем знаний здесь накоплен в результате практического опыта многих выдающихся спортсменов...
	<i>Далі 16 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...проявились те же процессы, которые характерны для профессионального спорта, популярность и притягательность которого связана с наличием ярких и длительно выступающих спортсменов высшего класса.	...процессами, присущими профессиональному спорту, популярность и притягательность которого связаны с яркими спортсменами высокого класса, демонстрирующими длительное время спортивные результаты мирового уровня.
...создание двигательного потенциала, предполагающего освоение разнообразных двигательных навыков (в том числе соответствующих специфике будущей спортивной специализации). Особое внимание уделяется формированию устойчивого интереса юных спортсменов к целенаправленному многолетнему спортивному совершенствованию.	...создание двигательного потенциала, предполагающего освоение разнообразных двигательных навыков, разностороннее развитие физических возможностей организма, формирование устойчивого интереса юных спортсменов к целенаправленному многолетнему спортивному совершенствованию.
Подготовка на этом этапе характеризуется сугубо индивидуальным подходом. Объясняется это следующим. Во-первых...	Подготовка на этом этапе характеризуется сугубо индивидуальным подходом. Объясняется это следующим. Во-первых...
	<i>Далі 18 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...Это требует изыскания индивидуальных резервов роста мастерства, способных нейтрализовать действие указанных отрицательных факторов.	...Это требует изыскания индивидуальных резервов роста мастерства, способных нейтрализовать действие указанных отрицательных факторов.
Следует учесть, что спортсмены, находящиеся на данном этапе многолетней подготовки, хорошо адаптированы к самым разнообразным средствам тренировочного воздействия. Как правило...	Следует учесть, что спортсмены, находящиеся на данном этапе многолетней подготовки, хорошо адаптированы к самым разнообразным средствам тренировочного воздействия. Как правило...
	<i>Далі 32 книжних рядків дослівного плагіату</i>
...как реакция на в значительной мере новые раздражители – тренировочные и соревновательные средства и методы.	...как реакция на новые раздражители – тренировочные и соревновательные средства и методы.

ОРИГІНАЛ:	ПЛАГІАТ:
<p>Например, в легкой атлетике насчитывалось около 250 центров, в каждом из них систематически тренировались 80-100 детей, прошедших начальное обучение и признанных перспективными [Зеличенко В.Б., 1982]. Этим детей отбирали по результатам начального обучения в пробных группах на протяжении нескольких недель. За это время оценивали здоровье детей, их телосложение, тестировали физические возможности, способности к освоению техники и др. Работа проводилась постоянно в течение года. В результате из нескольких тысяч отбирали около 100 детей, с которыми проводилась планомерная и качественная работа на начальном этапе многолетнего совершенствования, охватывающая, в зависимости от вида спорта, 2-4-летний период. Через год отчислялось около 50 % детей, через два года в группах оставалось 30-35 человек, а в детско-юношеские спортивные школы попадало не более 10-15 [Крыжановская Г.И., 1978].</p>	<p>Так, по легкой атлетике насчитывалось около 250 центров, в каждом из них почти 100 юных спортсменов проходили начальное обучение и их отбирали по результатам этого этапа обучения в пробных группах на протяжении нескольких недель. В качестве критериев отбора рассматривали здоровье детей, их телосложение, проводилось тестирование физических возможностей, способности к освоению техники и др. Работа по отбору осуществлялась постоянно в течение года. По результатам отбора из нескольких тысяч детей оставалось сто перспективных, которые уже тренировались планомерно на начальном этапе многолетнего совершенствования, Длительность начального этапа составляла 2-4 года. Ежегодно отсеивался определенный процент детей, т. е, через два года после начала занятий в группах из ста человек оставалось 30-35, а в детские спортивные школы в дальнейшем отбирались 10-15 (Хайнце, 1974)</p>
<p><i>Примітка: Плагіат доповнений фальсифікацією: робота Хайнце, на яку дане посилання, присвячена зовсім іншій темі, а посилання на роботи Зеліченка та Крижанівської усунуто для маскування плагіату.</i></p>	
<p>СПОРТ ВЫСШИХ ДОСТИЖЕНИЙ И ПОДГОТОВКА НАЦИОНАЛЬНЫХ КОМАНД К ОЛИМПИЙСКИМ ИГРАМ (С.30-32) [29]</p>	<p>ОСОБЛИВОСТІ ОЛІМПІЙСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ СПОРТСМЕНІВ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ [34]</p>
<p>Характеризуя современные эффективные системы олимпийской подготовки, следует прежде всего отметить их комплексность и равнозначимую роль различных составляющих в обеспечении конечного результата (рис. 1)...</p>	<p>Аналіз сучасних ефективних систем олімпійської підготовки дає підставу відзначити їх комплексність та однакову роль різних складових частин у забезпеченні кінцевого результату. Без використання на сучасному рівні можливостей усіх наведених складників не можна розраховувати на успіх (рис. 1)...</p>
 <p>Рис. 1. Основные составляющие национальных систем олимпийской подготовки</p>	 <p>Рис.1. Складові частини олімпійської підготовки спортсменів різних країн</p>
<p style="text-align: right;"><i>Далі 12 книжних рядків дослівного плагіату</i></p>	
<p>...Первый предполагает подготовку в пределах организационно-методической системы конкретного вида спорта с последующим объединением сильнейших спортсменов в национальную олимпийскую команду для участия в Олимпийских играх...</p>	<p>... Один із них передбачає підготовку в межах системи конкретного виду спорту з подальшим об'єднанням найсильніших спортсменів у національну олімпійську команду для участі в Олімпійських іграх.</p>
<p>Второй подход изначально ориентирован на формирование целостной системы олимпийской подготовки, направленной на подготовку сборной национальной олимпийской команды, способной добиться наивысшего спортивного результата на Олимпийских играх...</p>	<p>Наступний напрям орієнтує на формування цілісної системи олімпійської підготовки, де підготовка збірної національної олімпійської команди розглядається як команда, що здатна досягти найвищого спортивного результату на Олімпійських іграх...</p>
<p style="text-align: right;"><i>Далі 11 книжних рядків дослівного плагіату</i></p>	
<p>...Третий подход базируется на нахождении компромисса между интересами государства, ориентированными на общекomандный успех на Олимпийских играх, и интересами национальных спортивных федераций, спортивных клубов, спортсменов и тренеров, заинтересованных в успешном выступлении не только на Олимпийских играх, но и в многочисленных соревнованиях...</p>	<p>...Третій напрям займає проміжне місце між інтересами різних державних і громадських структур, де передбачається планомерна підготовка до Олімпійських ігор із раціональною та широкою змагальною практикою, яка охоплює 8—10-місячний період протягом року.</p>

ОРИГІНАЛ:	ПЛАГІАТ:
Принципиальной особенностью современного спорта высших достижений в Великобритании является всесторонняя научная и медицинская поддержка спортсменов во всех составляющих спортивной подготовки. Эта работа возложена на Английский институт спорта...	<i>У Великій Британії складовою частиною спортивної підготовки є всебічна наукова та медична підтримка спортсменів. Цю роботу покладено на Англійський інститут спорту...</i>
<i>Далі 16 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
... Важнейшим направлением научного обеспечения олимпийской подготовки является поиск новых технологий, которые позволили бы спортсменам получить преимущество за счет использования новых идей и методов в тренировочном процессе, спортивной технике, экипировке, инвентаре и оборудовании.	<i>... Найважливішим напрямом наукового забезпечення олімпійської підготовки є пошук нових технологій, які б дали змогу спортсменам отримати перевагу за рахунок використання нових ідей і методів у тренувальному процесі, спортивної техніки, екіпіровки, інвентарю й обладнання.</i>
Проблематику спорта высших достижений в Германии в настоящее время разрабатывают более 60 научных учреждений – институты и лаборатории, расположенные в различных областях страны...	<i>Проблематику спорту вищих досягнень у Німеччині нині розробляють більш ніж 60 наукових установ — інститути й лабораторії, які розміщені в різних регіонах країни...</i>
<i>Далі 12 книжних рядків дослівного плагіату</i>	
... Например, Институт исследований и развития спортивного снаряжения осуществляет свою работу в содружестве с 15 национальными спортивными федерациями в вопросах создания и совершенствования снаряжения, предназначенного для атлетов высшей квалификации — коньков, лыж, лодок, велосипедов и т.д. Проводятся также исследования новых материалов, осуществляются различные разработки с участием предприятий – производителей спортивного снаряжения. Институт проверяет опытные образцы в тренировочной и соревновательной деятельности с участием спортсменов высокого класса.	<i>... Наприклад, Інститут досліджень і розвитку спортивного спорядження проводить спільну роботу в тісному взаємозв'язку з 15 національними спортивними федераціями з питань спорядження, досліджує нові матеріали й перевіряє нові зразки в процесі тренувальної та змагальної діяльності з участю спортсменів високого класу.</i>
<i>Примітка: решта тексту статті – повний рерайтинг, як форма плагіату.</i>	
ОТБОР СПОРТСМЕНОВ И ОРИЕНТАЦИЯ ИХ ПОДГОТОВКИ В ПРОЦЕССЕ МНОГОЛЕТНЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ (С.126-149) [36]	ПРОМІЖНИЙ ЗВІТ про виконання науково-дослідної роботи за 2015 рік за темою: «Технологія відбору та орієнтації спортсменів початківців в різних видах спорту» [35]
ОРГАНИЗАЦИОННЫЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ И ОТБОРА ОТДАЛЁННОГО РЕЗЕРВА Всесторонний анализ данных научных исследований и литературных источников позволяет утверждать, что на протяжении нескольких десятилетий в Украине формировались основы многолетней подготовки к высшим достижениям в процессе развития сложной системы детских спортивных школ, специализированных классов и специализированных детских спортивных школ, школ высшего спортивного мастерства, интернатов спортивного профиля, училищ олимпийского резерва и физической культуры, экспериментальных групп олимпийской подготовки, опорных пунктов олимпийской подготовки, центров олимпийской подготовки, сборных команд по видам спорта страны, ДСО, ведомств и др...	ОРГАНІЗАЦІЙНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ І ВІДБОРУ ВІДДАЛЕНОГО РЕЗЕРВУ Всебічний аналіз даних всебічних тривалих наукових досліджень і літературних джерел дозволяє стверджувати, що протягом декількох десятиліть в Україні формувалися основи багаторічної підготовки до вищих досягнень в процесі розвитку складної системи дитячих спортивних шкіл, спеціалізованих класів і спеціалізованих дитячих спортивних шкіл, шкіл вищої спортивної майстерності, інтернатів спортивного профілю, училищ олімпійського резерву та фізичної культури, експериментальних груп олімпійської підготовки, опорних пунктів олімпійської підготовки, центрів олімпійської підготовки, збірних команд з видів спорту країни, дзг, відомств та ін...
<i>Далі: 34 сторінки повного плагіату з книги, виданої у 2011 році</i>	
... Предложенный подход позволил привлечь к занятиям гребным спортом на массовом уровне в четыре раза больше детей по сравнению с обычным набором в группы ДЮСШ, качественно организовать процесс обучения за счет предварительной работы над техникой на суше и отбор юных спортсменов, а также повысить эффективность деятельности тренера.	<i>... Запропонований підхід дозволяє залучити до занять веслувальним спортом на масовому рівні в чотири рази більше дітей, у порівнянні зі звичайним набором в групи ДЮСШ, якісно організувати процес навчання за рахунок попередньої роботи над технікою на суші, відбір юних спортсменів і підвищити ефективність діяльності тренера.</i>

■ Література

1. Адамчук ВВ. Програмування тренувального процесу спортсменів у легкоатлетичному багатоборстві на етапі безпосередньої підготовки до змагань [Автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2021. 22 с.
2. Астанех Б. Этические вопросы в сфере научных публикаций. научная периодика: проблемы и решения, 2013:38-42 [Электронный ресурс]. Режим доступа: scienperproblems.ru/images/stories/text/eticheskie-voprosy.pdf
3. Баткин ЛМ. Плагиат в науке. Социальное обозрение, 2014;13(3):218.
4. Бібліометрика української науки [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://nbuviap.gov.ua/bpnu/>
5. Бобкова ОВ, Давыдов СА, Ковалёва ИА. Плагиат как гражданское правонарушение. Патенты и лицензии. Интеллектуальные права, 2016;7:31-38.
6. Бондарчук АП. Периодизация спортивной тренировки. К.: Олимп. лит., 2005. 304 с.
7. Брагинская НВ. Мафия и школа. Социологическое обозрение, 2014;13(3):208-218.

8. Броуэр Л. Фармацевтическая и продовольственная мафия. Киев, Аратта, 2004. 280 с.
9. Бывальцев ВА, Степанов ИА, Бельх ЕГ, Калинин АА, Бардонова ЛА. Плагиат и академическая добросовестность в науке. Вестник Российской академии медицинских наук, 2017;72(4):299-304.
10. Виноградова ТВ. Добросовестность в научных исследованиях: аналитический обзор. РАН. Центр научно-информационных исследований по науке, образованию и технологиям. М., 2017. 74 с.
11. Витко В. О признаках понятия плагиат в авторском праве. Интеллектуальная собственность. Авторское право и смежные права, 2017;2:7-66.
12. Демидов ДД. Проблема плагиата в научных исследованиях. Университетская книга. Информационно-аналитический журнал. 2017; окт.:66-71.
13. Довгодько ІВ. Стимуляція спеціальної робоздатності веслувальників високої кваліфікації в період безпосередньої підготовки до змагань [Автореф. дис. канд. наук з фіз. вих. та спорту]. Київ: Національний університет фізичного виховання і спорту України, 2021. 21 с.
14. Желязков Ц, Дашева Д. Основы на спортната тренировка. 2-е изд. София: Гера арт, 2011. 432 с.
15. Загородний А. Если не прекратит отток мозгов, наука в Украине умрёт ещё до середины XXI века. Украинская правда. 16 декабря 2020 г.
16. Закон України «Про освіту» [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
17. Зельдина М. Научные журналы: смена вектора развития. Университетская книга. Информационно-аналитический журнал. 2020; дек.: 58-62.
18. Зенкин С.Н. Специфика академического плагиата. Социологическое обозрение, 2014;3(3):193-196.
19. Исурич ВБ. Подготовка спортсменов XXI века: научные основы и построение тренировок. М.: Спорт, 2016. 464 с.
20. Калюжный КА. Информационная среда и информационная среда науки: сущность и назначение. Управление наукой и наукометрия. Научный журнал, 2015;18:7-23.
21. Корбут А. Размышления о плагиате. Социологическое обозрение, 2014;3(3):198.
22. Куликова ЕЮ. Краденая наука: почему плагиат и самоплагиат неприемлемы. Вестник Рос. гос. мед. университета, 2016;6:50-53.
23. Мигачёва АЮ, Амиршатян КЮ. Гражданско-правовая ответственность за плагиат: постановка проблемы. Общество: политика, экономика, право, 2016;7:41-43.
24. Островская АС. Плагиат в XXI веке: кому это нужно? Вопросы современной педиатрии, 2016;15(2):148-153.
25. Платонов В.Н. Общая теория подготовки спортсменов в олимпийском спорте. К.: Олимпийская литература, 1997. 584 с.
26. Платонов В.Н. Основы подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Настольная книга тренера [в 2 т.]. М.: ООО «ПРИНТЛЕТО», 2021 [Т. 1]. 592 с.
27. Платонов В.Н. Периодизация спортивной подготовки. Общая теория и ее практическое применение. К.: Олимп. лит., 2013. 624 с.
28. Платонов В.Н. Система подготовки спортсменов в олимпийском спорте. Общая теория и ее практические приложения: учебник [для тренеров]: в 2 кн. Олимп. лит., 2015 [Кн. 1]. 680 с.
29. Платонов В.Н. Спорт высших достижений и подготовка национальных команд к Олимпийским играм. Отечественный и зарубежный опыт: история и современность. М.: Сов. спорт, 2010. 312 с.
30. Пружинин Б.И. Прикладное и фундаментальное в этосе современной науки. Философия науки. М., 2005; 11. Этос науки на рубеже веков: 109-120.
31. Фундаментальні цінності академічної доброчесності (переклад з англійської) Ред. Т. Фішман. Міжнародний центр академічної доброчесності. Інститут Етики. Університет Клемсона (Південна Кароліна), 2019. 39 с.
32. Центр досліджень соціальних комунікацій НБУВ [online]. Available at: <http://nbuviar.gov.ua/>
33. Чехович Ю. Выдавать скопированный текст за свой могут только безрассудные люди. Университетская книга. Информационно-аналитический журнал. 2021; Июль-август: 8-13.
34. Шинкарук О. Особливості олімпійської підготовки спортсменів у зарубіжних країнах. Physical education, sport and health culture in modern society, 2012;1(17): 126-130.
35. Шинкарук ОА, та ін. Технологія відбору та орієнтації спортсменів-початківців в різних видах спорту [проміжний звіт]. НУФВСУ, 2015.
36. Шинкарук ОА. Отбор спортсменов и ориентация их подготовки в процессе многолетнего совершенствования (на материале олимпийских видов спорта). К.: Олимпийская литература, 2011. 360 с.
37. Шинкарук ОА. Теорія і методика підготовки спортсменів: управління, контроль, відбір, моделювання та прогнозування в олімпійському спорті [навч. посіб.]. К., 2013. 136 с.
38. Bompa TO. Total training for coaching team sports. Toronto: Sport books publisher, 2006. 22 p.
39. Bouter LM, Tijdink J, Axelsen N, Martinson B, ter Riet G. Ranking major and minor research misbehaviors: results from a survey among participants of four World conferences on research integrity. Research integrity and peer review. 2016;1-17. DOI: 10.1186/s41073-016-0024-5.
40. Committee on Publication Ethics: official site [online]. Available at: <http://publicationethics.org/about>
41. Costa PB, Fukuda DH. Youth Programs. In: Brown LE, ed. Strength training [2nd ed.]. Champaign, IL: Human Kinetics, 2017. 341-355.
42. Coyle EF. Improved muscular efficiency displayed as Tour de France champion matures. Journal of Applied Physiology. 2005;98:2191-2196.
43. D'Antona G, Lanfranconi F, Pellegrino MA, et al. Skeletal muscle hypertrophy and structure and function of skeletal muscle fibers in male body builders. Journal of Physiology. 2006;570:611-627.
44. Dempsey JA, Miller JD, Romer LM. The respiratory system. In: Tipton CM, ed., ACSN's advanced exercise physiology, 1st ed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins, 2006. 246-299.
45. Deschenes M, Olivier C, Dupras-Leduc R. The Fonds de recherche du Quebec's institutional rules on responsible conduct of research: Proceedings of the 4th World conference on research integrity. Research integrity and peer review. 2016;5. DOI: 10.1186/s41073-016-0012-9.
46. Faigenbaum AD, Kraemer WJ, Limkie CJ. Youth resistance training: Updates position statement paper from the national strength and conditioning association. Journal of Strength and Conditioning Research, 2009;23:60-79.
47. Gibala MJ, Rakobowchuk M. Physiological adaptations to training. In: R.J. Maughan, ed., Olympic textbook of science in sport, 1st ed. International Olympic Committee, 2009. 56-69.
48. Goss K. The truth about periodization: why much of what you think you know about this important training concept is just wrong [online]. BFS Magazine. 2008; Nov/Dec: 48-51. Available at: http://www.biggerfasterstronger.com/home/MagCategories_NovDec.asp?id=39&previ=0
49. Haff G, Burgess S. Resistance Training for Endurance Sports. In: B. Reuter, ed., Developing endurance. 1st ed. National Strength and Conditioning Association (NSCA). Champaign, IL: Human Kinetics, 2012. 135-180.
50. Haff GG, Haff EE. Training integration and periodization. In: J.R. Hoffman, ed., NSCA's program design. National Strength and Conditioning Association, 1st ed. Champaign, IL: Human Kinetics, 2012. 325 p.
51. Haff GG. Periodization and Power Integration. In: McGuigan, M., ed. Developing power. Champaign, IL: Human Kinetics, 2017. 33-61.
52. Harre D. Principles of sports training. Berlin: Sportverlag, 1982. 231 p.
53. International Committee of Medical Journal Editors: official site [online]. Available at: www.icmje.org
54. Johnson JA, Haskvitz EM, Brehm B. Applied sports medicine for coaches. Baltimore: Wolters Kluwer / Lippincott Williams and Wilkins, 2009. p.370.
55. Journal of Physical Education and Sport [online]. Available at: <https://www.efsupit.ro/>
56. Kenney LW, Wilmore JH, Costill DL. Physiology of sport and exercise. Champaign, IL: Human Kinetics, 2012. 621 p.
57. Kraemer WJ. How Muscle Grows. In: Brown, L.E., ed. Strength training [2nd ed.]. Champaign, IL: Human Kinetics, 2017. pp.29-48.
58. McGuigan M, ed. Developing power. Champaign, IL: Human Kinetics, 2017. 255 p.
59. Millet G, Roes B, Schmitt L. Combining hypoxic methods for peak performance. Sports Medicine, 2010;1:2-25.
60. Muller R. Postdoctoral life scientists and supervision work in contemporary university: A case study of changes in cultural norms of science. Minerva. 2014;52(3):329-349.
61. Park R. Fraud in science 11 Social research: An international quarterly. Baltimore, 2008;75(4):1135-1150.
62. Rusko HK, Leppavuori A, Makela P, Leppaluoto J. Living high, training low: A new approach to altitude training at sea level in athletes. Medicine and Science in Sports and Exercise, 1995;27(5):6.

63. Rusko HK, Tikkanen H, Paavolainen L. Effect of living in hypoxia and training in normoxia on sea level VO₂max and red cell mass. *Medicine & Science in Sports & Exercise*, 1999;31:86.
64. Segerstrale U. The mark border land between scientific intuition and fraud. *J. appl. Philosophy*. N.Y., 1990;5(1):11-20.
65. Singapore Statement on Research Integrity [online], 2010. Available at: <https://wcrif.org/documents/327-singapore-statement-a4size/file>
66. Sismondo S. Medical publishing and the drug industry: Is medical sciences for sale. *Learned publishing*. 2012;25(1):7-15.
67. Smaldino P, McElreath R. The natural selection of bad science. *Royal society open sci*. 2016; Sept 21. DOI: 10.1098/rsos.160384.
68. Stone MH, Stone ME, Sands WA. Principles and practice of resistance training. Champaign, IL: Human Kinetics; 2007: 376.
69. Vallas SP, Kleinman DL. Contradiction, convergence and the knowledge economy: The co-evolution of academic and commercial biotechnology. *Socio-economic review*. 2008;6(2):283-311.
70. Varley MC, Lovell R, Carley D. Data Hygiene. In: French DN, Torres Ronda L, ed. *NSCA's essentials of sport science*. Champaign, IL: Human Kinetics, 2022. pp. 101-112.
71. Wilber RL. *Altitude Training and Athletic Performance*. Champaign: Human Kinetics, 2004. 240 p.

Автор для кореспонденції:

Платонов Володимир Миколайович — доктор педагогічних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України, Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки; Національний університет фізичного виховання і спорту України
 ORCID: 0000-0002-6994-9084
 Vladimir@Platonov.org.ua
 www.platonov.org.ua

Corresponding author:

Platonov Vladimir — Dr. Sc. on Pedagogy, professor, Merited Worker of Science and Technology of Ukraine, Laureate of the State Prize of Ukraine in the field of Science and Technologies; National University of Ukraine on Physical Education and Sport
 ORCID: 0000-0002-6994-9084
 Vladimir@Platonov.org.ua
 www.platonov.org.ua

Надійшла: 20.10.2021